

ZNANJE O NADČULNOM I ZAGONETKE LJUDSKE DUŠE

Rudolf Steiner 1861 - 1925

"...Antropozofsko razmišljanje nas vodi do sklapanja prijateljstva sa svijetom, do upoznavanja svijeta... Antropozofska spoznaja znači postati čovječnijim - a, antropozofija želi biti nešto živo: ona se, zapravo, želi služiti riječima, pojmovima, idejama da iz duhovnog svijeta u fizički svijet zazrači nešto živo..."

"Antropozofija je mudrost koja pripada petoj poatlantskoj epohi civilizacije."

Dr. Rudolf Steiner

Javno predavanje održano u St. Gallenu 15. novembra 1917.

Svako ko prati evoluciju ljudskog duha tokom stoljeća, možda hiljadugodišta, doći će do osjećanja da ljudski duh napreduje ka sve većim postignućima u oblasti saznanja, te u oblasti djelovanja. Nema potrebe da se suviše naglašava svjetski napredak, jer u mračnim vremenima što su sada pogodila čovječanstvo, ovo kod mnogih može izazvati gorke sumnje. Ako osmotrimo ovu evoluciju ljudskoga duha, nešto drugo čini jasan utisak na nas, naime, da oblici i pojavnosti što ih začinje težeći ljudski duh se suštinski razlikuju od stoljeća do stoljeća.

A pošto smo mi danas u našem proučavanju na prvom mjestu zabavljeni težnjom za saznanjem, što na jedan novi način hoće da prodre u čovječansku evoluciju, mi jedino trebamo imati na umu - preko primjera - kako takva shvatanja, koja jesu do izvjesnog

stupnja suprotstavljena istima iz prijašnjih vremena, sa teškoćama pristupaju čovječanstvu koje se razvija.

Trebali bismo se stalno podsjećati, naprimjer, kako je teško bilo pridodati kopernikanski svjetonazor ljudskim navikama mišljenja, navikama osjećanja- zaista su za ovo, u pojedinim oblastima, bila potrebna stoljeća. Ovaj je kopernikanski svjetonazor rasturio ono što su ljudi dugo vremena, nužno, držali za istinito, u vezi strukture kosmosa a na osnovu njihovih čulnih zapažanja.

Onda je došlo vrijeme kada se čovjek više nije mogao pouzdati u to što mu oči kazuju, kada bi posmatrao izlazak i zalazak sunca, Sunčevo kretanje. Morao je prihvatiti - suprotno vizuelnom dojmu - da Sunce na izvjestan način, barem u svome odnosu spram Zemlje, ostaje nepokretnim. Ljudske navike mišljenja i osjećanja nisu se lako prilagodile takvom iznenadnom obratu znanja.

U antropozofski orijentiranoj duhovnoj nauci, čemu su naša razmatranja posvećena, imamo da radimo sa jednim još većim obratom ove vrste. Oni koji vjeruju da su ubijeđeni u čvrstu znanstvenu podlogu sadržaja ove duhovne nauke, također vjeruju u takvu nužnost, jer to sada ima odlučujući uticaj, te u daljnjoj evoluciji ljudskog mišljenja, osjećanja, i osjećaja. Također bi se moglo kazati - ako mi dozvolite ovih nekoliko uvodnih riječi - da predstavljanje nečega poput kopernikanskog svjetonazora bijaše stvar sudara sa bezbrojnim predrasudama, sa tradicionalnim mišljenjem. Ljudi vjerovahu, ako bi nešto moralo da ga zamijeni, to bi zbrkalo sva religijska shvatanja, i slične stvari.

Mnogi drugi prigovori o onome o čemu mi raspravljamo ove večeri na ovaj su način usmjereni. Ovdje problem jednostavno nisu predrasude, kao što su one koje su se suprotstavile Koper-nikovoj teoriji, kao primjer. U ovom slučaju, imamo problem da u naše vrijeme mnogi ljudi - zapravo većina od onih koji sebe smatraju prosvijećenima i kulturnima - ne samo da sa sobom nose svoje predrasude i predubjeđenja; stvarno, oni se stide da se ozbiljno pozabave oblašću o kojoj antropozofija govori. Takav jedan pojedinac osjeća, da on mora da se ispriča ne samo svijetu uopšte, već i sebi, ako si dopušta daje moguće saznanje stvari, o kojima mi govorimo danas, na potpuno znanstveni način, kao što

se govori o spoljašnjoj strukturi prirode. On vjeruje, da sebe stoga mora držati za blesavog ili djetinjastog.

Ove se stvari moraju razmotriti, ako ćemo danas govoriti o antropozofski orijentiranoj duhovnoj nauci. Svako onaj ko danas govori iz saznanja ove nauke poznaje te prigovore, koji se moraju pojaviti od strane stotina i hiljada drugih. On ih već poznaje, jer se sumnja danas ne osjeća samo u vezi specifičnih istina i rezultata duhovne nauke; sumnja se daje bilo kakvo znanje moguće u vezi oblasti sa kojom je antropozofija sama zaokupljena. Mogućnosti razvijanja pojmovnog vjerovanja u duši, općenitog pojmovnog vjerovanja o oblasti vječnoga, izvjesno su danas još uvijek dopuštene i pravdane od strane mnogih; ali se to općenito smatra nečim sanjalačkim ili sentimentalnim da se vjeruje, da se stvarno činjenično znanje može razviti o stvarima, izvučenima iz čulnog svijeta, što su u vezi sa onim besmrtnim i vječnim u prirodi ljudskog bića. Ovo je osobito slučaj među onima koji se smatraju da oblikuju svoje sudove iz u sadašnjosti priznatog načina znanstvenog poimanja.

Ovo veče nećemo ništa raditi sa tim sanjalačkim i sentimentalnim. Tačnije, bavit ćemo se jednim područjem o kojem bi se moglo kazati da student, naročito student znanosti, uzdrhti pred njegovim prvim uslovom. Želio bih se samo kratko dotaći činjenice, da ova antropozofski orijentirana duhovna nauka nema želju da bude sektaska. Potpuno je pogrešno ako neko razumijeva, da ona želi da se uzdigne na način uspostavljanja jednog novog religijskog vjerovanja. Ona to ne želi. Ona želi da se pojavi danas, kao nužni rezultat nazora na svijet što ga je donio prirodoznanstveni razvoj, jedno opšte, javno prihvaćeno poimanje od strane najširih krugova čovječanstva.

Ovaj prirodoznanstveni razvoj danas podržava mnoga shvatanja, koja, zauzvrat, jesu izvorom osjećaja i osjećanja. Isti obezbjeđuje shvatanje za onaj najrašireniji nazor na svijet. Prirodoznanstveni način posmatranja postavlja si zadatak proučavanja i objašnjavanja onoga što je postavljeno pred vanjska čula, ispitivanje onoga stoje dostupno ljudskome razumijevanju preko prirodnih zakona o činjenicama datima spoljašnjim čulima. Kada se baci letimičan pogled na ono stoje živo, moguće je uočiti kako prirodna nauka danas posvuda mora razmatrati porijeklo, idući

unatrag do toga što konstrukcija sjemena otkriva u pogledu rasta, postajanja, cvjetanja. (Iako je ovo preovlađujuće u drugim oblastima, najjasnije je uočljivo u carstvu živoga.)

Ako prirodoznanstvenik želi da objasni životinjski ili ljudski život na ovaj način, on ide unatrag do rođenja, studira embriologiju, proučava ono iz čega rast i postojanje proizilaze. Prirodoznanstvenik se vraća na rođenje, na početak onoga što se pred čulima razvija. 1 kada prirodna znanost traga za objašnjenjem svijeta, ide unatrag sa raznim hipotezama - sa počecima baziranim na geologiji, paleontologiji, što pojedine grane prirodne nauke mogu objelodaniti - oblikujući razumijevanje iz njih samih, mogli biste kazati, o nastanku strukture univerzuma. Unatoč tome što ovaj ili onaj mogu imati sumnje u opravdanost takvog načina mišljenja, za takvim mišljenjem se uvijek težilo.

To su poznate misli, koje su ljudi iznijeli da bi razumjeli, ako ne početke zemaljske evolucije ono barem najudaljenije epohe (npr. one epohe kada je ljudsko biće hodalo po Zemlji), da bi objasnili, na neki način, iz onoga što je bilo ranije, iz onoga što se nalazi u stanju klice, iz čega proizilazi daje ljudsko biće poprimilo u sebe, kroz svoja čula, svoju okolinu. Čitava darvinistička teorija, ili, ako je ostavimo po strani, teorija evolucije je zasnovana na traganju za porijeklom, težeći da uočava pojavljivanje nečega iz nečega drugog. Kazao bih, da posvuda nalazimo ovu misao vraćanja u mladost te do rođenja, zbog objašnjenja.

Duhovna nauka, u antropozofskom smislu, zatiče sebe u jednoj drugačijoj poziciji. Bivajući karakterističnom zbog svog odstupanja, ona izaziva neodređenu opoziciju, suprotstavljanje kojega ljudi nisu svjesni; moglo bi se reći, da ona izaziva nesvjesnu opoziciju, instinktivnu opoziciju. Takva je opozicija često mnogo efektivnija no protivljenje koje se jasno raspoznaje, koje je jasno izraženo. Da bi se uopšte došlo do razumijevanja, antropozofski orijentirana duhovna nauka sada ne smije započinjati sa opštim, maglovitim pojmovima o duhu; da bi došla do duhovnih činjenica, ona mora smrt učiniti svojom polaznom tačkom. Stoga - mogli biste kazati - ona od početka stoji u fundamentalnoj opoziciji spram onoga ka čemu se danas teži, naime, da se ide od rođenja, mladosti, odrastanja, te

napredovanja u razvoju. Smrt se nameće ponad života. I, ako ste u dodiru sa savremenom znanstvenom literaturom, posvuda ćete naći da savjesni naučnici drže, da se smrt ne može umetnuti u slijed prirodoznanstvenih koncepata, na način kako je to sa ostalim pojmovima.

Duhovna nauka si mora načiniti smrt svojom stvarnom startnom tačkom, smrt, prekid, ono zaista suprotno rođenju. Osnovno pitanje jeste, kako smrt i sve ono što je s njome u vezi jeste nametnuto, u najširem značenju, ponad života. Smrt ukida ono što čula zapažaju; ona razlaže ono postajuće, ono što se pred čulima razvija. Načinom kako je smrt nametnuta ponad života, moglo bi se zaključiti o njoj kao da nema udjela u onome što radi i cvjeta ovdje u čulnome svijetu, procvjetavajući i dajući život.

Ovo je ono što priznaje mišljenje, da se ništa ne može spoznati o tome što smrt sakriva, što je, takoreći, zaogruto smrću. (Sa izvjesnim organičenjima ovo je mišljenje savršeno razumljivo, iako skroz neopravdano.) I to je stvarno da iz ovog ćoška ljudskih osjećanja ti prigovori dižu glave, prigovori što očito mogu biti izneseni protiv stvari koje su rezultati jedne nauke danas još u svojoj mladosti. Jer, duhovna nauka je mlada i upravo iz ovih razloga na koje smo se osvrnuli, duhovni naučnik je u sasvim drugačijem položaju od prirodoznanstvenika, čak kada govori o stvarima iz oblasti svojih vlastitih istraživanja. Duhovni naučnik ne može raditi na egzaktno isti način kao prirodonaučnik, koji je u posjedu određenih činjenica, i potom ih dokazuje po osnovi temelja u koje je svako ubijeđen: toga, da to može biti viđeno. Međutim, duhovni naučnik govori o tome što ne može biti opaženo čulima. Stoga, govoreći o rezultatima svojih istraživanja, on je uvijek obavezan da naznači kako se do tih rezultata može doći.

Postoji bogata literatura što je u vezi s oblašću o kojoj ću vam govoriti ove večeri. Vjerujući da su pozvani za to, kritičari neprestano ističu prigovor - čitajući moje spise - naprimjer, da duhovni naučnik drži do tih i tih stvari, ne dajući dokaze za to, iako to stvarno samo pokazuje kako su stvari površno pročitane! On dokaze daje, ali na jedan drugačiji način. Započinjući s time, on pojašnjava kako je došao do svojih rezultata; on prvo mora naznačiti put u oblast činjenica. Ovaj je put općenito nepoznat, jer nije uobičajen za današnje navike mišljenja i osjećanja.

Prvo se mora kazati, da je duhovni istraživač prisiljen, preko svojih istraživanja, da zaključi, da metodama i postupcima kojima obični naučnik stiže do svojih brilijantnih rezultata (koje duhovna nauka ne odbija, već im se divi), mi ne dolazimo do natčulnog. Upravo ovo iskustvo - naime, samo ograničenje metoda prirodoznanstvenog mišljenja -jeste ono odakle duhovni naučnik započinje. Međutim, to se ne radi na način koji danas preovlađuje, koji jeste objavom da izvjesne stvari, iznad kojih obični naučnik ne ide, jesu granice ljudskog saznanja. Ne, to se radi na takav način, da se dođe do određenih iskustava što se mogu zadobiti samo u ovim granicama. O ovim granicama ljudskog saznanja sam osobito govorio u svome skorašnjem pisanom radu "Zagonetke duše".

Oni ljudi koji nisu dobili znanje kao nešto što im je palo u krilo izvana, oni koji su se hrvali sa znanjem, hrvali sa istinom, imaju uvijek barem neka iskustva o ovim granicama ljudske spoznaje. Ovdje se mora naznačiti, da se vremena mijenjaju, da evolucija čovječanstva znači promjene. Ne tako davno, najznačajniji mislioci i oni borci za saznanje, kada bi stajali pred ovakvim granicama, smatrali su da se ne može ići iznad njih, da se unutar njih mora ostati. Oni od vas u slušateljstvu, koji ste me češće ovdje slušali, znaju za moj slabašni običaj da se dodirujem ličnih stvari.

Međutim, kada osoba na bilo koji način ima vezu sa pitanjem koje razmatramo, može se dogoditi da se na njega čovjek osvrne tek površno. O tome što moram da kažem o iskustvu ove vrste, o granicama saznanja, jeste rezultat više od 30 godina duhovnog istraživanja. I to je bilo prije više od 30 godina, da su sami ovi problemi, ovi zadaci, ove zagonetke što se uzdigoše na tim granicama spoznaje, načinili naročit utisak na mene.

Iz mnogih primjera koji se mogu navesti o tim granicama, želio bih da uzmem jedan na koji je ukazao Friedrich Theodor Vischer, taj pravi borac za spoznanje, čuveni estetičar koji je bio filozof originalnosti, iako možda malo znan za vrijeme svoga života i ubrzo zaboravljen.

Prije otprilike jednu deceniju Friedrich Theodor Vischer je napisao veoma zanimljivu raspravu o knjizi, također interesantnoj, koju je napisao „Volkelt“, a koja govori o fantazijama snova. Vischer se, u svojoj raspravi, dodiruje niza predmeta koji nas ovdje ne zanimaju. Ali, želio bih navesti jednu rečenicu koja se možda ne primjećuje u čitanju, ali je to rečenica koja može bljesnuti kao munja u ljudskome srcu i duši, kada su ovi prožeti težnjom za znanjem, jednim istinskim nastojanjem za spoznajom. To je rečenica, što je gorjela ponad Vischera dok je razmišljao, meditirao o prirodi ljudske duše. Iz onoga što je on bio pokupio, o ljudskome biću, iz savremene prirodne nauke, zaključio je da ljudska duša ne može prosto biti u tijelu. Ovo je sasvim jasno; ali je isto tako jasno da ona ne može biti izvan tijela.

Ovdje imamo potpunu kontradikciju, takvu kontradikciju koja se lako može razriješiti. To je kontradikcija što se postavlja sa bezuslovnom nužnošću, ako se pojedinac bori za saznanje sa svom svojom ozbiljnošću. Vischer još nije bio u stanju - jer vrijeme za to još nije bilo dovoljno zrelo - da krene naprijed iz onoga što bismo mogli označiti njegovim položajem u saznanju, na ove granice znanja, da krene od mišljenja u uobičajenom smislu riječi ka tom unutarnjem iskustvu kontradikcije ovakve vrste. Ipak, danas sa svih strana, od najučćenijih ljudi, čujemo jedan naročiti zaključak kada oni ustaju protiv jedne takve kontradikcije. (Uistinu postoje stotine i stotine takvih kontradikcija.

Du Bois-Reymond, fiziolog velike inteligencije, govorio je samo o 7 svjetskih čuda, ali ovih sedam može biti pomnoženo sa stotinama.) Naš savremenik u saznanju kaže, da od te tačke ljudska spoznaja ne može ići dalje. On to govori iz prostog razloga, što na granicama ljudskoga mišljenja on ne može da se riješi da iz samog mišljenja krene naprijed, od proste mentalne aktivnosti do iskustva.

Nužno je započeti od onog mjesta gdje takva jedna kontradikcija zaprečava put, kontradikcija koja nije na dovitljiv način izmišljena, već je ona koja se razotkriva preko zagonetki svijeta; mi moramo ići za tim da živimo sa tom kontradikcijom iznova i iznova, da se hrvamo s njom u svakodnevnom životu, da svoju dušu u potpunosti u nju zaronimo. Ne smijemo imati strah uranja-

jući sebe u ovu kontradikciju (a dio ovoga je i izvjesna unutarnja odvažnost), ne smijemo se bojati da će ova kontradikcija podvojiti spoznajne snage duše, ili da duša neće biti u stanju da se probije kroz nju, i tako dalje. Opisao sam samo ovo borenje detaljno u svojoj knjizi "Zagonetke duše".

Kada pojedinac dođe do takve jedne granice sa čitavom svojom dušom, umjesto sa prostim mentalnim slikama, sa jednostavnim jasnim mišljenjem i mentalnom strategijom, on dalje napreduje. Međutim, on ne ide dalje na čisto logičkom putu već na putu živog znanja. Želio bih da opišem, preko poređenja, ono što on doživljava, jer su putevi duhovnog istraživača stvarno doživljaji saznanja, činjenice saznanja. U današnjem jeziku nema mnogo riječi za ove stvari, pošto su riječi skovane za ono što je zadobiveno spoljašnjim opažanjem. Stoga, ono što jasno stoji pred duhovnim okom, često se jedino može izraziti načinom usporedbe. Kada živimo u takvim kontradikcijama, osjećamo da smo takoreći na granici gdje duhovni svijet provaljuje unutra; ovoga nema u čulima zamjetljivoj stvarnosti, gdje on zaista provaljuje, ali to čini izvana, takoreći.

Tako, ovdje nije važno da lije, ili nije, ova slika dobro utemeljena u prirodoznanstvenom gledištu, pošto ona još može biti korištena za usporedbe. To je, kao da jedan od nižih oblika još nije razvio čulo dodira, već jedino doživljava iznutra, doživljavajući sebe unutrašnje u neprestanoj aktivnosti kretnji, na taj način doživljavajući granice fizičkog svijeta, površine pojedinih predmeta. Biće koje još nije razvilo čulo dodira i jedino doživljava površine čulno zamjetljivih predmeta, u potpunosti ostaje zatvoreno unutar sebe, u nemogućnosti još da osjeti, dodirne šta je izvan njega, preko čulnih otisaka.

Na isti način, osoba koja se bori za spoznaju sebe osjeća se u cijelosti duševno-duhovnom (ovdje ne bismo trebali pomišljati na ništa materijalno), kada dolazi do takvoga mjesta koje sam upravo opisao.

U slučaju naše rudimentirane životinje organizam se probija do spoljašnjeg, čulno zamjetljivog, svijeta preko sudara s njime, razlikujući sebe preko čula za dodir, kojim se površi dodiruju, zadobivajući znanje u pogledu njihove hrapavosti ili glatkoće, njihove topline ili hladnoće. Na isti način, kada ono štoje živjelo

samo unutranje sebe otvara onome štoje spoljašnje, postiže se mogućnost, takoreći, da se probije do mjesta koja smo opisali, i da se zadobije duhovno čulo za dodir. Samo onda, kada se osoba hrvala možda godinama na tim granicama saznanja, boreći se da se probije u duhovni svijet, može ona, napokon, da zadobije prave duhovne organe.

Govorim tek na jedan elementarni način o tome kako se ovo čulo dodira razvija. Koristeći ove riječi na jedan određeniji način, moglo bi se kazati, da putem jedne jače primjene unutarnjeg rada, radeći odvojeno od bića uloženog u sebi, se razvijaju duhovne oči i duhovne uši. Danas je za mnoge ljude još uvijek apsurdno kazati, daje duša u početku upravo onako neraščlanjen organ kao štoje to organizam neke niže životinje, oblikujući svoja čula iz svoje vlastite supstance, i iz te supstance razvijajući duševne predstave, duhovne organe raščlanjene po njihovim duševnim kvalitetima, koji onda dovode pojedinca da stane licem u lice spram duhovnog svijeta.

Može se reći, da duhovna nauka, sistematski predstavljena - koja ima puno pravo da se zove naukom - jeste nešto novo u napredovanju saznanja u ljudskoj evoluciji. Međutim, ona nije u svakom pogledu nova. Borenje za nju, teženja za njom, vidi se kod naročitih individualiteta na području saznanja u prošlosti. Na jednoga od njih sam se osvrnuo kada sam spomenuo Friedricha Theodora Vischera.

Volio bih da iz njegovih vlastitih komentara pokažem kako je on stajao na takvoj jednoj granici spoznaje, kako je on tu ostao, nikada ne načinivši prelaz od bića unutrašnje pokrenutog do stvarnog probijanja granice duhovnog čula dodira. Volio bih vam jednostavno pročitati odlomak iz Vischerovog rada, u kojem on opisuje kako je došao na takvu jednu granicu, gdje duh provaljuje u ljudsku dušu, tokom njegovog hrvanja sa znanjem prirodne nauke. Ovo je bilo u vrijeme, kada je materijalistički upravljana prirodna nauka postavila mnoge zagonetke pred one koji su se borili za saznanje sa svom svojom ozbiljnošću. Bezbrojni ljudi su tvrdili, da se za dušu ništa drugo ne može reći do daje ona produktom materijalne aktivnosti.

Evo njegovih riječi: "Duh ne postoji tamo gdje nema nervnih centara, gdje nema mozga - govore naši protivnici. Mi im odgovaramo: nervnog centra ne bi bilo, niti mozga, da oni nisu bili pripremani na brojnim stupnjevima odozdo nagore; lako je podrugljivo govoriti o onima koji kažu da u granitu ili krečnjaku imamo odjek duha. To nije teže nego kada bismo mi sarkastično upitali, kako to da protein u mozgu izrasta do nivoa ideja. Ljudsko spoznanje ne može razlikovati među stupnjeve. Ostaće misterijem, kako to da priroda, ispod koje duh mora da drijema, stoji tu kao savršeni protuudarac duhu, da se mi moramo protiv njega tući."

Uočite, da ovaj borac za znanje opisuje to kako se mi tučemo! Ovdje imate unutarnji doživljaj nalijetanja na nešto, onoga koji se bori za saznanje: "To je jedna nasilna razdvojenost, kada se pojavljuje takva apsolutnost, da je sa Hegelovom 'diferencijacijom' i 'nediferencijacijom' (po sebi domišljata formula, iako ništa ne kazuje) golemost očito podijeljenog bedema skrivena. Kod Fichtea se nalazi pravo razumijevanje te britke ivice, kao i udar na taj protuudarac, ali o tome nema objašnjenja."

Ovdje imamo opis borbe jednog čovjeka za saznanje, u vrijeme prije no što je tu mogla biti odluka, duhovno-znanstvena odluka, ne prosto doći do ovog udarca i protuudarca, već probiti se, kroz onaj podijeljeni bedem, u duhovni svijet. O ovim stvarima ovdje mogu govoriti samo u načelu; naći ćete ih u detalje opisane u mojim knjigama. Osobito u "Saznanju viših svjetova", te u drugom dijelu moje "Tajne nauke", naći ćete sve pojedinosti u vezi onoga što duša mora preduzeti preko unutarnje aktivnosti i unutarnjeg vježbanja (ako mogu da upotrijebim taj izraz), da bi zaista transformirala ono nediferencirano u duši u duhovne organe sposobne da opažaju duhovni svijet.

Međutim, veliki posao je potreban, ako pojedinac zaista želi da istražuje na ovome putu. Veliki, zato što u našem vremenu, zbog navika njegovanih u sferi prirodne nauke, u sferi prirodoznanstvenog svjetonazora, navika koje su savršeno opravdane u svome vlastitom području -jedan naročiti način mišljenja se ukorijenio u ljudskome životu, način koji je suprotstavljen onome koji odvodi u duhovni svijet. Stoga je nepotrebno reći, da se od strane prirodne nauke slušaju takve

stvari, koje pokazuju potpuni nedostatak želje da se saznaju stvarne činjenice o duhovnom svijetu.

Daću vam jedan primjer (kao što sam kazao, naći ćete preciznije informacije u pomenutim knjigama) o tome, kako ljudsko biće treba da učini sav mogući napor ne bi li zadobilo jedan potpuno drugačiji način razumijevanja stvari. Ljudi su u svakodnevnom životu zadovoljni sa predstavama, sa mentalnim slikama o kojima bi se moglo kazati, da te predstave, te mentalne slike jesu takve, da one daju sličnost sa nekim spoljašnjim činjenicama ili predmetima. Ovo ne može zadovoljiti duhovnog istraživača.

Čak, mentalne slike, predstave, postaju nešto sasvim drugačije u njegovoj duši od toga kakve su one zbog modernih navika mišljenja. Ako se mogu poslužiti jednim drugim poređenjem, volio bih pokazati kako duhovni istraživač stoji danas naspram svijeta. Oni, koji su materijalisti, spiritualisti, panteisti, individualisti, ili monisti itd., svi oni vjeruju da na neki način mogu prodrijeti u zagonetku svijeta. Oni pokušavaju preko određenih mentalnih slika, zamisli, da postignu sliku o svjetskim procesima. Duhovnome istraživaču je sasvim nemoguće da na ovaj način gleda na utiske: njegov stav spram istih mora biti takav, da je on uvijek jasno svjestan toga, da u utisku, u mentalnoj slici, nema ništa više no što bi bilo u spoljašnjem svijetu, kada, naprimjer, se jedna strana drveta, ili nekog drugog predmeta, fotografiše, a potom se napravi još jedna slika sa druge strane, sa treće strane, četvrte strane i tako dalje. Te su slike različite jedna od druge. Ako se kombiniraju mentalno, zajedno predstavljaju to drvo kao jednu formiranu mentalnu sliku. Ali se lako može reći, da jedna slika protivriječi drugoj.

Samo si predočite, kako drugačije jedan predmet izgleda kada se uslika sa jedne ili druge strane. Duhovni istraživač gleda na shvatanje panteizma, monizma itd., kao da su oni tek različiti načini promatranja stvarnosti. Spiritualna stvarnost se nipošto ne otkriva životu mentalnih slika, životu općenitih utisaka, na takav način, da je moguće kazati da je neki utisak vjerna slika. Mi uvijek moramo ići svuda okolo stvari, oblikujući mnogostruke zamisli sa različitih strana. Na ovaj način postajemo sposobni da razvijamo mnogo fleksibilniji unutarnji duševni život, no što smo na to navikli, kada uzimamo u obzir spoljašnji čulni svijet. Tako

čineći, neophodnim postaje da naše pojmove učinimo daleko življima. Oni više nisu proste slike, već su doživljeni, oni postaju mnogo životnijima no što su u običnom životu, čak i za stvari običnog života.

Možda ćete me bolje razumjeti, ako ovo na slijedeći način opišem. Pretpostavimo, imate jednu ružu otkinutu iz ružičnjaka; o tome formirate svoju mentalnu sliku. Vi ste sposobni da sami oblikujete ovu mentalnu sliku. Često ćete imati osjećanje o ovoj mentalnoj slici, da ona izražava nešto stvarno za vas, da je ta ruža nešto stvarno. Duhovni istraživač nikada ne može napraviti nikakav napredak, ako je on zadovoljan tom mentalnom slikom, daje ta ruža nešto stvarno. Opažena kao cvijet na kratkoj stabiljci, takva jedna ruža po sebi nije stvarna. Ona je stvarna samo kada je dio ružinog grma. Ružin grm jeste ono štoje stvarno. A duhovni istraživač se mora privići da razmatra svaku pojedinu stvar, da ostaje svjesnim onoga po čemu je, u ograničenom smislu, neki sadržaj realan. Ljudi oblikuju mentalne slike o stvarima, vjerujući da su one nešto stvarno. Kada se ruža na svojoj stabiljci nalazi pred njim, duhovni istraživač mora osjetiti da ona nije realna; on mora imati osjećanje, kao i doživljaj, stupnja nerealnosti sadržanog u toj ruži prosto kao cvijeta.

Proširujući ovo na naše promatranje čitavog svijeta, štaviše, sam pojmovni život se obnavlja, pa mi ne zadobivamo osakaćene, mrtve mentalne slike sa kojima je moderni prirodoznanstveni svjetonazor zadovoljan; mi zadobivamo mentalne slike koje žive sa predmetima. Istina je, da prosljeđujući iz sadašnjih navika mišljenja, u početku doživljavamo jako mnogo razočarenja, razočarenja što nastaju zbog toga, jer ono stoje na ovaj način doživljeno se znatno razlikuje od sadašnjih navika mišljenja. Kada govorimo iz znanja zadobivenog u duhovnom svijetu, mnogo toga se kaže što izgleda paradoksalno uspoređeno sa onim što se općenito danas govori i vjeruje.

Recimo, neka osoba danas može biti veoma učena u oblasti fizike; ona može biti izuzetno učena osoba, koja svojom erudicijom izaziva poštovanje. Ali, takav jedan pojedinac može raditi sa jasnim idejama koje nisu iznađene, niti izrađene, u saglasnosti s onim što sam opisao, znači, bez zaodijevanja pojmovnog svijeta životom. Kazao sam nešto sasna elementarno, ali se ovaj

elementarni iskaz, u slučaju duhovnog istraživača, mora proširiti na ukupno promatranje svijeta. Ponudiću jedan primjer. Početkom stoljeća, profesor Dewar je održao jedno važno predavanje u Londonu. Za to predavanje bi se moglo reći, da se u svakoj rečenici pokazuje veliki moderni naučnik, koji je isto tako dobro upoznat sa shvatanjima fizike, kako je to moguće za jednog modernog fizičara. Iz svog modernog shvatanja fizike, ovaj je naučnik težio da govori o završnom stanju Zemlje, te o nekom budućem stanju u kojem će izumrijeti mnogo toga stoje prisutno danas kod nas.

On ovo ispravno opisuje, pošto zasniva svoje predavanje na stvarno dobro zasnovanoj hipotezi: on opisuje kako će jednoga dana, nakon miliona godina, pojaviti se takvo stanje na Zemlji, kada će se zbiti veliki pad temperature; ovo se može fino izračunati, a ovaj će pad temperature dovesti do promjena u određenim supstancama. Ovo bi se dalo izračunati, pa on opisuje kako, naprimjer, mlijeko neće više biti u tečnome stanju već će postati čvrstim; kako će bjelance jajeta postati tako svijetlim, da će ljudi moći čitati novine samo uz pomoć te svjetlosti, pošto će jako mnogo svjetla dolaziti od bjelanca jajeta; i mnogi takvi detalji su još opisani.

Postojanost stvari koje danas jedva da mogu da nose neku težinu, biti će materijalno ojačana, tako da će one moći nositi stotine funti. Ukratko, profesor Dewar daje impozantnu sliku budućeg stanja Zemlje. Sa stajališta fizike, protiv ovoga se ne bi imalo ništa reći, ali za onoga koje u svoju dušu unio živuće mišljenje, ova materija se pojavljuje još na jedan način. Kada se takva osoba okrene spoznajnim oblicima one vrste kako ih je dao taj profesor, jedan primjer izranja u njezinom umu, koji je u svome metodu i načinu pristupanja veoma sličan profesorovim dedukcijama i načinu mišljenja.

Pretpostavimo, naprimjer, imamo čovjeka od 25 godina, i egzaktno promatramo kako se neki organi, stomak naprimjer, mijenjaju iz godine u godinu, tokom dvije, tri, četiri, pet godina (danas se takvo jedno posmatranje može poduzeti - samo da se podsjetimo X-zraka). Ti organi poprimaju različitu uobličienost. Ovo možemo opisati na isti način kako to čini fizičar kada uspoređuje uzastopna stanja Zemlje, potom kalkulirajući kako će Zemlja izgledati nakon miliona godina. Ovo također može biti

urađeno u slučaju ljudskog bića. Naprimjer, promjene u stomaku ili srcu su uočene i proračun je potom izveden, kako će ovaj čovjek izgledati nakon nekih 200 godina, uzimajući u obzir sva individualna zapažanja. Stvar je samo u tome, što će taj čovjek morati da umre puno ranije! On tu više neće biti.

Vidite na što ja ciljам. Ono što je ovdje bitno jeste, da u ovom naročitom primjeru mi iz neposrednog iskustva znamo da ovakvi proračuni ne odgovaraju stvarnosti, jer, nakon isteka 200 godina, ljudsko, izmijenjeno, tijelo više neće biti ovdje; ipak je ovakva ista vrsta proračuna načinjena u vezi sa Zemljom. Nikakva pažnja nije poklonjena činjenici, da nakon 2 miliona godina Zemlja će - kao fizičko biće - već dugo vremena biti mrtva, tu više neće biti. Stoga, sve te učene kalkulacije o takvim prilikama nipošto nemaju vrijednost kao stvarnosti, jer te stvarnosti, na koju se primjenjuju, neće više biti.

Ove su stvari od velikog, dalekosežnog značenja. Što se tiče ljudskog bića, možete isto tako računati unatrag kao i unaprijed; možete, saglasno malim promjenama što se zbivaju tokom dvije godine, izračunati kako je čovjek izgledao prije 200 godina, ali istoga tada nije bilo tu! Štaviše, ovim je istim metodom Kant-LaPlaceova teorija bila formulirana. Ova teorija pretpostavlja daje jednom bilo neko magleno stanje, proračun zasnovan na našim sadašnjim prilikama. Ovaj je proračun u cijelosti ispravan, opažanja su jednako dobra; tek duhovni istraživač biva svjesnim, da se pretpostavlja daje ova prvobitna magla bila tu, onda kada Zemlja još nije bila stvorena.

Cjelokupan sunčev sistem još nije bio postojao. Želio sam da uočite ovakva proračunavanja, da bih vam pokazao da sav unutarnji život duše se mora izdići iz apstrakcija, kako on mora zaroniti u živu realnost, kako same mentalne slike moraju biti životne. U svojoj knjizi "Zagonetke ljudskog bića", napravio sam razliku između shvatanja koja odgovaraju stvarnosti i istih koja odgovaraju nerealnosti. Ukratko: duhovni istraživač mora pokazati da je njegov put takav, da korištena sredstva spoznaje prvo moraju biti probuđena, te da on mora transformirati svoju dušu prije no što je u stanju da gleda u duhovni svijet. Onda, rezultati poprimaju takav oblik, da čovjek vidi da duhovni istraživač ne špekulira u vezi besmrtnosti duše, ili o tome, da li duša ide kroz

rođenje i smrt. Njegov ga put istraživanja odvodi do onog vječnog u ljudskoj duši, do onog što ide kroz rođenje i smrt; taj mu put pokazuje ono što živi kao vječno u ljudskome biću.

Tako on istražuje objekat, predmet, samo biće. Ako dođemo do bića, moći ćemo prepoznati njegove karakteristike na isti način kao što prepoznamo boju ruže. Zato često izgleda kao daje duhovni istraživač izjavljivao da to i to jeste takvo. Jer, kada on daje dokaz, uvijek mora naznačiti kojim je putem stigao do tih stvari. On mora da započne tamo gdje ostala znanost završava. Međutim, tada je moguć stvarni prodor u one oblasti, za koje bi se moglo kazati da za svoju startnu tačku uzimaju smrt, upravo kao što prirodna oblast započinje od rođenja i mladosti. Jednostavno, mora nam biti jasno, da smrt u - niukom slučaju nije konačni događaj kao što se to obično smatra osmotreno sa stajališta spoljašnje čulne percepcije. Pravilnije, isti je nešto što ima svoj udio u postojanju, na isti način koji imaju snage što dovode u život pri rođenju. Mi ne susrećemo smrt samo kao jednokratno zbivanje u vremenu; snage smrti mi nosimo u nama samima - snage destrukcije, snage što neprestano razaraju - upravo kao što u sebi nosimo snage rađanja, graditeljske snage što su nam darovane prilikom rođenja.

Da bismo u ovo imali realan uvid, moramo biti u stanju da istražujemo na granici između prirodne i duhovne nauke. Danas mogu da navedem rezultate takvog istraživanja, naravno; no, samo želim da potaknem vaš interes. Kada bih išao u detalje onoga što iznosim, morao bih ponuditi više predavanja. Ako pojedinac provodi ono što je ovdje bilo predloženo, on mora pristupiti granici između prirodne i duhovne nauke. Danas se uveliko vjeruje, i vjerovalo se ranije jedno vrijeme, da je ljudski nervni sistem, ljudski nervni aparat, tek instrument mišljenja, osjećanja, i htijenja, ukratko instrument duševnih doživljavanja.

(Današnja je nauka najvećim dijelom otišla iznad ovog vjerovanja, ali svjetonazor javnog mnjenja obično decenijama ostaje na stajalištu koje je nauka već napustila.) Ovaj pojedinac koji razvije duševne organe - duhovne oči, duhovne uši - kao što sam to, barem u načelu, opisao, dolazi do toga da prizna život duše. Onaj ko stvarno razotkrije život duše zna, da je označiti mozak instrumentom mišljenja isto kao i podržavati slijedeće.

Pretpostavimo da šecem preko zemljišta što je postalo raskvašeno, i po njemu ostavljam svoje tragove. Te tragove nađe neko drugi, i poželi da ih objasni. Kako on to čini? On pretpostavlja da su dolje u zemlji sve te snage što talasaju gore i dolje, a pošto se one na ovaj način talasaju, one proizvode te otiske stopala. Naravno da snage u zemlji nemaju ništa sa činjenicom da su načinjeni ti otisci stopala, zato što sam ih ja napravio, i oni se sada samo uočavaju.

Na ovaj način fiziolozi danas objašnjavaju šta se zbiva u mozgu, šta se začinje u mozgu, pošto svo mišljenje, sva mentalna aktivnost i osjećanja odgovaraju nečemu u nervnome sistemu. Upravo kako moj trag korespondira sa mojim otiscima stopala, tako stvarno nešto u mozgu odgovara utiscima duše; ali, duša prvo mora da tu ostavi svoj otisak. Zemlja je tek onoliko organ za moju šetnju ili otiske stopala, koliko je mozak organ za procese mišljenja ili mentalne aktivnosti. I upravo onako kako ja ne mogu hodati okolo bez čvrstog tla (ne mogu hodati po zraku, trebam tlo ako hoću da hodam), tako je i mozak neophodan; ali, to nije zato jer on zaziva element duše već duševni element treba tlo i koračanje po njemu, čime on sebe izražava tokom vremena što ga ljudsko biće provodi u tijelu između rođenja i smrti. Stoga, on ništa nema sa svim time.

Brilijantno intelektualna današnja prirodna nauka će zadobiti svoju punu jasnoću onda kada se ova revolucija u mišljenju dogodi, na što sam se ovdje osvrnuo. Ovo je radikalnija revolucija no što je prelaz na kopernikanski svjetonazor sa onog svjetonazora za koji se držalo ranije. Suočena sa realnim svjetonazorom, ona je onoliko opravdana koliko kopernikanski svjetonazor bijaše u vezi sa istim koji mu je prethodio. Kada dalje napredujemo na putu istraživanja duše, naći ćemo da procesi u mozgu, u nervnome sistemu, što odgovaraju životu duše, nisu gradilački. Oni tu nisu zbog prisustva stvaralačke, rastuće, bujajuće aktivnosti u nervnome sistemu, kao što je to u ostatku organizma. Ne! Ono što duša izražava u nervnome sistemu jeste razaralacka aktivnost. Za vrijeme naše budne svijesti, van spavanja, to je destruktivna aktivnost.

Samo na osnovu činjenice da nam je naš nervni sistem usađen na takav način, da on neprekidno prima osvježanje od ostatka

organizma, tu imamo stalnu kompenzaciju za destruktivnu, razlažuću, raspadajuću aktivnost koju u naš nervni sistem uvodi mišljenje. Razaralačka aktivnost je tu, kvalitativno iste prirode kao ono kroz šta ljudsko biće prolazi kada umire, kada se organizam u cijelosti razlaže. Smrt u našoj misaonoj aktivnosti neprestano živi u nama. Moglo bi se kazati da smrt u nama neprekidno živi, raspoređena pravilno, i da ona smrt kojom se okončava naš život jeste samo zbir svega onoga što u nama radi razaralački. Istina je, da se taj proces kompenzira, ali na koncu - jer je to takva kompenzacija - izaziva se spontana smrt.

Mi moramo razumjeti smrt kao jednu snagu koja radi u organizmu, upravo onako kako razumijevamo snage života. Pogledajte na današnju prirodnu nauku - u potpunosti opravdanom u svojoj vlastitoj sferi - i naći ćete da ona traga samo za stvaralačkim snagama; ono razaralačko, ona izbjegava. Zato, spoljašnja prirodna nauka ne može da osmatra ono što iznova nastaje iz razaranja, u ovom slučaju ne iz tijela, pošto je tjelesna priroda razorena, već iz duševne i duhovne prirode, sada stvaralačke. Ovaj aspekt se uvijek gubi za posmatranje, bivajući pristupačnim samo onoj vrsti posmatranja koju sam ranije opisao. Onda očitim postaje - u međuvremenu dovodeći čitav naš život do ove tačke - da cjelokupna naša duševna aktivnost se ne zbiva jedino u vezi sa temeljom na kojem ona ima da se razvije, i na kojem ona, zaista, djeluje razaralački (ukoliko duša oblikuje mentalne slike, ukoliko je ona aktivna); umjesto toga, cjelina naše duševne aktivnosti jeste prilagođena duhovnom svijetu koji je uvijek oko nas, u kojem mi stojimo sa našim duševno-duhovnim elementom, upravo kao što stojimo u fizičkom, čulima zamjetljivom, svijetu sa našim fizičkom tijelom. Stoga, duhovna nauka teži ka onoj stvarnoj povezanosti ljudskog bića sa duhovnim svijetom, koji prožima sve fizičko, povezanosti sa stvarnim, konkretnim, pravim duhovnim svijetom.

Onda se istinska mogućnost pojavljuje za dalekosežna posmatranja, kako ono što radi i tka iznutar nas, kao duša, radeći razaralački unutar granica koje sam opisao, jeste jedna homogena cjelina. Ono što sam nazvao razvojem duše, napreduje od obične svjesnosti do vidovite svijesti. O ovome sam govorio u svojoj knjizi "Zagonetke ljudskog bića". Ova vidovita svijest stvara mogućnost zadobivanja imaginativnog znanja. Ovo imaginativno

znanje ne donosi ono što pripada spoljašnje zamjetljivom; ono daje ljudskome biću (za trenutak bih želio odvratiti pažnju od drugog svijeta) ono što nije zamjetljivo njegovim čulima. Da bi se izbjegao nesporazum, ono što prvo može biti opaženo probuđenim saznanjem ovakve vrste, nedavno sam označio kao tijelo oblikotvornih snaga. Ovo je natčulno tijelo čovjekovo aktivno tokom čitavog našeg života, od rođenja, ili, recimo, od začeca sve do fizičke smrti. Ono je isto tako nosilac naših sjećanja, uz to stojeći u vezi sa natčulnom suštinom, sa spoljašnjim natčulnim svijetom.

Tako, naš je čulni život, sa pripadajućoj mu svijesti, tek jedno ostrvo, ali okolo tog ostrva, čak, prožimajući ga, imamo povezanost čovjekovog tijela oblikotvornih snaga sa spoljašnjim natčulnim svijetom. Istina je, da ovdje dosežemo tačku gdje do- vodimo čitav misaoni svijet (nimalo sada drugačijim no što sam to opisao) u vezu sa fizičkim mozgom, koji za sve to daje osnovu; ali, stižemo do uvida da je tijelo oblikotvornih snaga nosač ljudskih misli, da se misli razvijaju u ovom tijelu oblikotvornih snaga, i da u mišljenju ljudsko biće živi u ovome tijelu oblikotvornih snaga.

Drugačije je to, ako idemo do drugog doživljavanja duše, naime, do osjećanja. Naša osjećanja, naše emocije, naše strasti, stoje u drugačijem odnosu prema životu duše no stoje to sa našim mišljenjem.

Duhovni istraživač nalazi, da misli koje uobičajeno imamo su povezane sa tijelom oblikotvornih snaga. Međutim, ovo se ne odnosi na naša osjećanja, naše emocije. Osjećanja i emocije žive u nama na mnogo podsvjesniji način. Tako su oni povezani sa nečim daleko obuhvatnijim nego što je naš život između rođenja i smrti. To nije, da je ljudsko biće bez misli u onoj oblasti svoga života o kojoj sada govorim; sva su osjećanja prožeta mislima. Ali misli kojima su prožeta osjećanja, po pravilu, ne prodiru u ljudsku običnu svijest. One ostaju ispod praga ove svijesti. To što se uzdiže gore kao osjećanje prožeto je mislima, ali su ovo dalekosežnije misli, jer ih nalazimo samo onda kada pojedinac napreduje u vidovitom saznanju, kada napreduje do onoga što ja označavam sa inspirativnom svjesnošću (ovdje ne mislim na

praznovjerna shvatanja). Pojediniosti o ovome možete studirati u mojim knjigama.

Ako idemo duboko u ono što stvarno spava u odnosu na običnu svijest (na isti način kao što osoba, u vremenu od usnivanja do buđenja, spava naspram uobičajenih čulnih slika), vidimo da se to onako talasa kao što se snovi uzdižu u našem spavanju. Osjećanja se zbilja izdižu iz najvećih dubina duše; to zvuči čudno, ali to je tako. Ali je ovaj dublji region duše, koji je dostupan inspirativnom znanju, ono što živi između smrti i novog rođenja. To je ono što ulazi u vezu sa fizičkim preko našeg bića, začetog ili rođenog, što prolazi kroz vratnice smrti, imajući duhovno postojanje u raznim stanjima, sve dok se čovjek ponovo ne rodi. Ko zaista gleda u ono što živi u svijetu osjećanja, sa inspirativnim znanjem, vidi ljudsko biće ne samo između rođenja i smrti, već isto tako tokom vremena koje duša provodi između smrti i novog rođenja.

Međutim, stvar nije tako jednostavna, kao ovo; ona je zaista tome slična, no isto tako se pokazuje kako se u duši izdižu one snage, koje omogućavaju pogled na osjećanja, emocije, strasti, koje čine mogućim da se živi u njima. Upravo kao što u biljci vidimo ono što je izraslo iz snaga sjemena, tako isto vidimo nešto što nije nastalo preko našeg rođenja ili začeca, već je izronilo iz duhovnog svijeta.

Znam veoma dobro, kako se mnoge primjedbe mogu dati ovakvom jednom shvatanju od strane onih koji prihvataju prirodonaučni svjetonazor.

Oni koji su bliski sa takvim gledanjem na svijet olako će kazati: on dolazi, i kao neki diletant opisuje one dijelove duše koje želi da obuhvati, kako proističu iz duhovnog svijeta; on čak opisuje njihovu naročitu uobličenosť, boje osjećanja itd., kao da su, na jednoj strani, navješća u tim osjećanjima koja su u vezi sa našim životom prije rođenja, i, na drugoj strani, nešto u tim osjećanjima slično sjemenu biljke, koje će postati biljkom naredne godine. Zar taj čovjek ne zna - ljudi će reći - o onim čudesnim zakonima naslijeđa koje nam iznosi prirodna nauka; je li on neznalica svega onoga što su oni koji su stvorili nauku o nasljednim osobinama nam donijeli?

Čak i ako su činjenice koje naznačava prirodna nauka sasvim ispravne, ipak je tako, da su kod pojavljivanja nasljednosti skrivene one snage koje smo mi bili pripremali stoljećima, i koje smo mi otposlali dolje. Od baba, djedova, roditelja, grupiranja su tako izgrađivana, konačno odvođeći do materijalnog ishoda, sa kojim mi onda zaodjenemo sebe, kada napuštamo duhovni svijet da bismo se spustili u fizičko. Ko god stvarno ima na umu izvanredne rezultate modernog istraživanja o nasljeđu, naći će da ono što duhovna nauka izlaže o duši (iako na sasvim drugačiji način, moglo bi se kazati, na potpuno suprotan način) će u cijelosti biti potvrđeno od strane prirodne nauke, dok ono što sama prirodna nauka kazuje definitivno se ne potvrđuje, ponajmanje od prirodne nauke. O ovome, ovdje, mogu samo napomenuti.

Kada potom prodremo u oblast koju smo označili kao oblast volje, to potpuno izmiče sadržaju obične čovjekove svijesti. Šta osoba zna o procesima koji se zbivaju u njoj, kada misao "ja nešto želim" izražava sebe u pokretu ruke? Stvarni proces htijenja je uspavan u čovjeku. U pogledu osjećanja i emocija barem bi se moglo kazati da ljudsko biće sanja unutar sebe. To je zašto pitanje slobode izgleda tako teškim, jer volja spava u odnosu na višu svjesnost. Dolazimo do znanja o tome šta se zbiva u volji - u vidovitoj svijesti -tek dosežući stepen stvarne intuitivne svjesnosti. Pod ovim ne mislim na nejasnu, svakodnevnu svjesnost zvanu intuitivnom, već prije na ono što spominjem u svojim spisima kao jedan od ta tri stupnja: imaginativno, inspirativno, i intuitivno saznanje.

Ovdje dolazimo do sfere volje, do oblasti za koju se kaže da živi i radi iznutar nas. To prvo mora biti izvučeno vani iz dubokih duševnih regiona. Tada nalazimo, štaviše, daje ovaj elemenat volje također prožet mislima, duhovnim (uz to, obična misao stoji po sebi). Ali, u volji koju nosimo iznutar sebe, tu radi, u toj volji, nešto uz to, što smo doživjeli u duhovnom svijetu u našim osjećanjima, radeći između smrti i novog rođenja. Tu je nešto aktivno, što smo doživjeli u prethodnom životu na Zemlji. Impulsi ranijih zemaljskih života rade u voljnoj prirodi ljudskog bića. U onome što razvijamo, ili što negujemo u sadašnjem htijenju, žive impulsi naših narednih života na Zemlji. Tako, za pravu duhovnu nauku, cjelina ljudskog života se razdvaja na živote koji leže između rođenja i smrti, i na ono što se doživljava - pošto svo

fizičko postojanje mora da se izgradi iz svijeta - u daleko dužim razdobljima u duhovnom svijetu. Od takvih života, od ponovljenih zemaljskih života, ponovljenih duhovnih života, jeste sastavljen cjelokupni život. Ovo nije nekakva fantazija, niti je hirovita misao, već je to nešto što nalazimo kada se učimo da upravimo duhovno oko na ono vječno, neuništivo, u ljudskoj duši.

Ove stvari ne isključuju ljudsku slobodu. Ako gradim kuću ove godine, u kojoj ću živjeti naredne dvije godine, biti ću u toj kući slobodan čovjek unatoč tome što sam je sagradio za sebe. Ljudska sloboda nije ovim isključena. Jedan zemaljski život određuje drugi koji slijedi. Samo zbog nedostatka razumijevanja, ovo bi se moglo predstaviti kao atak na ideju ljudske slobode. Stoga, u duhovnom istraživanju, čineći smrt našom ishodišnom tačkom, mi postupno dolazimo do duhovnih činjenica. Ako, u duhovnom istraživanju, čovjek učini smrt osnovicom, upravo kao što je fizičko istraživanje bazirano na rođenju i životu embriona, takvo posmatranje razotkriva najrazličitije stvari u pojedinostima. Ukazat ću na nešto osobito što se nalazi ovdje, jer ne bih volio ostati u neodređenostima, već bih radije navodio konkretne rezultate antropozofskog istraživanja. U običnom duhovnom životu mi smo u stanju da razlikujemo između nasilne smrti, zbog nekog spoljašnjeg uzroka, i smrti koja dolazi iznutra, preko bolesti ili zbog starosti. Prema tome, u mogućnosti smo da razlikujemo dvije različite vrste smrti.

Duhovno istraživanje koje ide konkretno za prirodom smrti, otkriva slijedeće. Uzmimo kao primjer, da se zbila neka nasilna smrt, bilo zbog nesreće ili nekog drugog uzroka. Takav događaj dovodi do prekida života u tom zemaljskom postojanju. Razvitak spiritualne svjesnosti o duhovnom svijetu, nakon smrti, ovisi o ovom iznenadnom umiranju, upravo kao što svjesnost koju smo u stanju razviti tokom života ovisi o snagama koje su nam date prilikom rođenja (na način koji sam opisao). Svijest koju razvijamo nakon smrti jeste drugačije vrste. Svjesnost koja je razvijena ovdje na Zemlji počiva na nervnom sistemu, upravo kao kada ja hodam okolo po tlu i moj temelj jeste tlo.

U duhovnom svijetu, svijest nakon smrti ima drugačije temelje, ali je to definitivno svjesnost. Ako je neki čovjek umro nasilnom smrću, to nije da to prosto obvlada njegovim mentalnim slikama.

Mentalna aktivnost obične svjesnosti prestaje sa smrću, a započinje jedna druga svjesnost, vladajući ponad njegove volje koja, kako smo vidjeli, prelazi u naredni zemaljski život. Duhovni istraživač ima načine da istražuje ono što može nastati u jednom zemaljskom životu, ako se, u prethodnom zemaljskom životu, zbila nasilna smrt.

Govoreći danas o ovakvim stvarima, ljudi će sigurno osuditi ovakav način govora kao budalast, djetinjast, fantastičan. Međutim, rezultati su dobiveni isto tako znanstveno (a samo takve rezultate ja dajem) kao i rezultati prirodne nauke. Ako se u životu dogodi nasilna smrt, to se pokazuje u narednom životu na Zemlji, kada njezine posljedice proizvode izmjenu pravca nekog perioda tog života. Istraživanje koje se poduzima u vezi života duše, po pravilu, uzima u obzir samo najspoljašnije stvari.

U mnogim ljudskim životima, u izvjesnom trenutku, nešto ulazi što mijenja čitavu sudbinu osobe, postavljajući je na drugačiji životni put, kao odgovor unutarnjim zahtjevima. U Americi se ovako nešto naziva "konverzija", pošto se hoće da ima ime za takva zbivanja, no mi ne treba uvijek da mislimo u religijskim terminima. Neka osoba najednom drugom životnom putu može biti primoravana na stalne promjene u vezi sa smjerenjima svoje volje. Takve izmjene u smjerenju njezine volje imaju svoje porijeklo u onoj nasilnoj smrti u njezinom prethodnom životu. Konkretno istraživanje razotkriva ogromnu važnost onoga što se dogodilo prilikom umiranja u vezi sa srednjim razdobljem narednog života. Ako smrt dođe spontano, iznutra, preko bolesti ili starosti, onda to ima veći značaj za život između smrti i novog rođenja, nego za slijedeći zemaljski život.

Želio bih vam navesti ovaj primjer, tako da možete vidjeti da ja ovdje ne govorim o ničemu neodređenom. U stvari, ja govorim o detaljima, koji se pojavljuju tokom životnih zbivanja, koji se mogu uočiti preko određenih opažanja. Duhovno istraživanje, koje je nešto novo čak i za one koji su ubijeđeni u besmrtnost ljudske duše, čini nas svjesnima, da o besmrtnosti ne smijemo govoriti prosto na uopšten način; nasuprot, razumijevajući ono vječno u ljudskoj duši, ljudski život kao takav postaje razumljivim. Svi ti čudnovati procesi što se mogu opažati samo ako imamo čulo za tok koji ima život duše, za tok duševnog života u ljudskome biću,

svi ti čudnovati događaji imaju svoje mjesto, ako znamo da je to sve u vezi sa ponavljanim zemaljskim i ponavljanim duhovnim životima.

U duhovnom svijetu (ovo kažem tek usput), ljudsko biće živi sa duhovnim bićima - ne samo sa drugim ljudskim bićima koja su tijesno povezana s njime preko sudbine, i isto tako su prošla kroz vratnice smrti, već sa drugim duhovnim bićima sa kojima je on isto onako povezan kao što je na Zemlji ljudsko biće povezano sa tri carstva: mineralnim, biljnim i životinjskim. Duhovni istraživač govori o određenim pojedinačnim duhovnim bićima, koja pripadaju konkretnom, individualiziranom duhovnom svijetu, upravo kao što mi ovdje govorimo o pojedinačnim biljnim bićima, životinjskim bićima, i ljudskim bićima, ukoliko su ona fizičkim bićima između rođenja i smrti. Za ljude može biti poražavajuće, kada znanje prilazi na sasvim drugačiji način ljudskoj duši. Teško je govoriti o ovim stvarima, tako da se one na jedan novi način izdignu iz tamnih duhovnih dubina.

Iz onoga što sam rekao moći ćete vidjeti, da se znanje o duhovnom svijetu može zadobiti. Takvo znanje ima najdublje značenje za ljudsku dušu; ono čini, takoreći, dušu ponešto drugačijom. Ono vlada ponad duševnog života, bez obzira na to da lije neko duhovni istraživač, ili je prosto čuo i shvatio rezultate duhovnih istraživanja i upio ih. Nevažno je, da li neko vrši ili ne sam istraživanje; rezultat može biti shvatljiv u svakom slučaju. Sve se može razumjeti, ako se dovoljno duboko prožme. Mi samo treba da to apsorbiramo. Potom, štaviše, kada smo to potpuno shvatili, to ulazi u ljudski duševni život na takav način, da jednoga dana ovo postaje značajnijim no svi ostali životni događaji.

Osoba može imati poteškoća, doživljavati tugu, što je može skršiti, ili se radovati, što je uzdiže, ili imati neki uzvišeni doživljaj. Nije neophodno biti ravnodušnim pa da se bude duhovni istraživač, onaj ko poznaje duh; može se biti aktivan sa puninom osjećanja, koja poznaju drugi ljudi koji nisu istraživači duhovnog. Ali, kada neko prodre, sa svojim suštinskim bićem, u ono što je duši dato preko duhovnog saznanja, i kada se postane sposobnim da se odgovori na pitanje: kakve posljedice ovi duhovni rezultati imaju za dušu? - kada se puni odgovor dadne na pitanje: šta je

duša postala preko duhovnog saznanja, onda taj događaj postaje važnijim no bilo što drugo u sudbini, važniji od bilo kojeg sudbinskog doživljaja koji može pristupiti ljudskome biću. Nije da drugi doživljaji postaju manje značajnima, ali ovaj postaje većim od svih drugih. Potom, znanje po sebi ulazi u ljudsku dušu, u saglasnosti sa sudbinom. Ako znanje na taj način uđe preko ljudskog duševnog života, čovjek počinje da razumijeva ljudsku sudbinu kao takvu. Iz ovog znanja dolazi svjetlo koje rasvjetljava čovječiju sudbinu.

Od tog trenutka, pojedinac može kazati slijedeće: kada neko ima ovaj doživljaj sudbine tako jasno u duhovnom, na ovaj način, postaje jasnim kako je čovjek postavljen u život u suglasju sa sudbinom, kako naša sudbina visi o nitima ispredenima iz prošlih života, prošlih zemaljskih života i života između smrti i novog rođenja, koji se opet ispredaju iz ovog života, a u naredni život. Takav pojedinac nastavlja kazivati, da obična svijest tek sanjari na putu svoje sudbine; obična svijest podnosi svoju sudbinu bez da je razumijeva, upravo kao što čovjek trpi neki san. Vidovita svijest do koje se čovjek uspne, upravo kao što se probudimo iz sna u običnu svijest, traži jedan novi odnos naspram sudbine. Sudbina se prepoznaje kao ono što uzima udjela u svemu što naš život obuhvata, u življenju koje teče kroz sva naša rođenja i sve naše smrti.

Ova se materija ne bi trebala shvatiti na trivijalan način, kao da je duhovni istraživač kazao: ti sam jesi uzrokom svoje vlastite nesreće. Jednostavno, to bi samo odalo nerazumijevanje, i to bi bilo spletkarenje u duhovnom istraživanju. Neka nesreća nipošto ne mora imati uzrok u prethodnom životu. Može se dogoditi spontano, i svoje posljedice ima isključivo u slijedećem životu, kao i u životu između zemaljskih života. Iznova i iznova možemo uočiti, da iz nesreće, iz bola i patnje, izranja takva svjesnost koja je, u duhovnom svijetu, jako drugačija. Značenje ulazi u čitav naš život, štaviše, kada mi učimo da razumijemo svoju sudbinu, kroz koju mi inače prolazimo sanjajući.

Jedna se stvar osobito ističe kada na umu imamo ovo znanje o duhu. Ne možemo više govoriti: ako, nakon smrti, duša ulazi u novi život, možemo čekati dok se ovo ne dogodi. Ovdje mi živimo onako kako nam je ponuđeno u ovom fizičkom tijelu; pričekat

ćemo na ono što će se zbiti nakon smrti. - stvar je pitanja svjesnosti. Možemo biti sigurni, da ono što se događa nakon smrti jeste povezano sa ovim životom, koji proživljavamo u tijelu. Upravo kao što, u izvjesnom smislu, svijest našega običnog budnog stanja imamo uz pomoć našeg tijela, tako, nakon smrti, imamo svijest koja više nije prostorna, koja više nije građena na nervnom sistemu, već je izgrađena iz onoga što radi sa vremenom, izgrađena je iz gledanja unatrag.

Kao što je naš nervni sistem, na određeni način, podupirač i naličje naše obične svijesti, između rođenja i smrti, tako je naša svijest, u duhovnom svijetu između smrti i novog rođenja, utemeljena na onome što se zbiva ovdje u našoj svijesti. Upravo kao što ovdje imamo svijet okolo nas, tako, onda kada smo mrtvi, pred nama je, kao važno oruđe, naš život. Zato, mnogo toga ovisi o našoj svijesti u fizičkom tijelu, koja se može proširiti u onu svijest koju imamo nakon smrti.

Pojedinac može biti isključivo zabavljen fizičkim shvatanjima, pojmljenim preko čula, kao što se često događa kod uobičajenog mišljenja današnjeg vremena; on preuzima u svoju svijest, također i u svoju sposobnost zapamćiva-nja, u sve ono što se izražava iz njegove duše, stvari što isključivo rade u njegovom običnom životu. Međutim, takav si pojedinac, također, izgrađuje svijet nakon smrti! Tamo je okolina izgrađena od onoga stoje neka osoba iznutra. Osoba koja je fizički rođena u Evropi, ne može okolo sebe vidjeti Ameriku, i upravo kao što ona prima ono što ona jeste, rođeno u fizičkome kao njezina okolina, tako, do izvjesnog stepena, ona određuje svoj okoliš, mjesto svoga življenja, preko onoga što je ona izgradila u svome tijelu.

Uzmimo jedan ekstreman slučaj, iako malo vjerovatan da se dogodi. Uzmimo za primjer osobu koja se bori protiv svih natčulnih shvatanja, koja je postala ateistom, neko ko nema nikakvu sklonost da se pozabavi sa religijom. Znam, da sada govorim nešto paradoksalno, ali je to utemeljeno na dobrim antropozofskim osnovama: takav jedan pojedinac sam sebe osuđuje na ostajanje u zemaljskoj sferi sa svojom sviješću, dok jedan drugi individualitet, koji je poprimio duhovna shvatanja, se izmješta u duhovnu okolinu. Onaj koji zadobije jedino čulno

zamjetljiva shvatanja, osuđuje sebe na ostajanje u čulima opažljivoj okolini.

Mi sada možemo ispravno raditi u našem fizičkom tijelu, jer je naše tijelo, takoreći, omotač koji nas štiti od okoline. I, iako na taj način možemo raditi pravilno u fizičkom tijelu, kada smo prisutni u fizičkom svijetu, tako ne možemo činiti ako se, poslije smrti, držimo za fizički svijet. Postajemo destruktivnima, ako imamo, u našoj svijesti, fizička shvatanja nakon smrti. Govoreći o problemu nasljeđivanja, navijestio sam kako - dok je čovjek u duhovnom svijetu - njegove snage obvladavaju svijet fizičkoga. Ko god sebe osudi - iz razloga svoje obične fizičke svjesnosti - na držanje za fizički svijet, postaje centrom razaralačkih sila koje obvladavaju onim što se zbiva u ljudskom životu, te u ostalom opštem životu. Sve dok se nalazimo u tijelu, mi nismo u mogućnosti imati misli zasnovane na čulno zamjetljivom; u stanju smo imati jedino materijalističke misli: tijelo to brani.

Ali je to mnogo veća brana no što si možemo zamisliti! Zvuči čudno, ali za onoga ko opaža duhovni svijet u svim njegovim povezanostima jedna je stvar jasna: ako se pojedinac ne bi isključivao, svojim čulima, iz svoje okoline, ako čula ne bi bila obuzdavana - tako da u običnoj svijesti on je nesposoban da zado biva živuća shvatanja, nego postiže samo onakva koja su beživotna i načinjena da ga spriječe da prodre u svoju duhovnu okolinu - ako bi pojedinac bio u stanju da izravno učini svoja shvatanja aktivnima, ne imajući ih prosto unutar sebe, onda kada su stvari već prošle kroz čula, onda - čak, ovdje, u fizičkom svijetu, ako bi on razvio svoj spoznajni život - njegova shvatanja bi imala obogaljujući, smrtonosni efekat. Zato što su takva shvatanja, na izvjestan način, destruktivna za sve ono na šta se ona odnose. Samo zato što su ona zadržavana iznutar nas, takva shvatanja nisu destruktivna. Ona razaraju samo onda kada dolaze do izražaja u mašinama, u oruđu, koji jesu nešto mrtvo preuzeto iz žive prirode. Zaista je ovo tek slika, ali slika koja odgovara stvarnosti. Ako pojedinac prodre u duhovni svijet sa prostim fizičkim shvatanjima, on tada postaje središtem destrukcije.

Stoga vam moram predočiti jedno shvatanje, koje je primjer za mnoga druga: mi ne bismo trebali govoriti da možemo čekati na vrijeme iza smrti, jer o prirodi neke osobe ovisi da li ona razvija

razumijevanje za čulni svijet ili za natčulni svijet, da li se ona priprema za svoj naredni život na onaj ili ovaj način. Naredni je život zaista jako drugačiji, ali on proističe iz našeg sadašnjeg života. Ovo je ta suštinska stvar koja bi se trebala razumjeti. U duhovnoj nauci mi se srećemo sa nečim drugim no što su pretpostavke. Iz tog razloga, moram, završavajući, načiniti još nekoliko opaski.

Lako se može pojaviti vjerovanje, da bilo ko, ulazeći sada u duhovni svijet, mora bezuslovno postati duhovni istraživač. To nije neophodno, iako sam, u knjizi "Saznanje viših svjetova", mnogo toga dao, kako se duša mora izmijeniti da bi zaista ušla u duhovni svijet. Do izvjesnog stepena, svakoje u stanju da to danas učini, ali to svi ne trebaju biti. Ono što jedna osoba razvija u vezi sa duševnim elementom, jeste čisto intimna stvar; međutim, ono što iz toga proističe, jeste oblikovanje pojmova o istraženim istinama.

Ono što duhovni istraživač može dati je zaodjenuto u onakva shvatanja kakva sam ja danas razvio. Potom, ista se mogu dijeliti. Jer, za ono što čovjek treba, potpuno je nebitno da lije stvari sam istražio, ili ih prihvata iz nekog drugog sigurnog izvora. Ja ovdje govorim iz zakona duhovnog istraživanja. Nije to važno, da li sam istražujem stvari. Ono što je za nas važno, jeste da ih imamo u nama, da ih imamo razvijene u sebi. Prema tome, griješimo ako vjerujemo da svako mora postati duhovni istraživač.

Međutim, danas duhovni istraživač ima obavezu (kao što sam sam imao tu obavezu) da podnese izvještaj, takoreći, o svome istraživačkom putu. To nije samo zbog činjenice, da svako može danas, do izvjesnog stepena, bez štetnih posljedica slijediti put kojim sam opisao, već je to i zbog toga što svako s opravdanjem može upitati: kako si ti došao do ovih rezultata? To je razlog zašto sam opisao ove stvari. Vjerujem, da i oni koji nemaju želju postati duhovnim istraživačima barem će poželjeti da saznaju kako duhovni istraživač dolazi do rezultata koje danas svi trebaju, rezultata koji dolaze od onih koji žele da polože osnovu za onakav život, koji se mora razviti u ljudskim dušama zbog današnje evolucije ljudi.

Vrijeme je sada isteklo, tokom kojeg se, u starim vremenima, mnogo toga tajilo od onoga stoje dovodilo do evolucije duše. U tim starim vremenima, objavljivanje onoga što bijaše skriveno je bilo strogo zabranjeno. Pa, i danas, oni koji poznaju ove misterije života (kojih nije samo nekoliko) i dalje taje ove stvari. Oni koji slušaju o ovim stvarima, kao učenici, od nekog učitelja, pod nikojim uslovom ne smiju ih prosljeđivati. Danas je uputno prosljeđivati samo ono što je pojedinac sam otkrio, jedino rezultate njegovih vlastitih istraživanja. Štaviše, isti mogu, i moraju, biti u službi ostatku čovječanstva.

Iz ovih nekoliko kratkih napomena, koje sam bio u mogućnosti dati danas, može očitim postati, šta duhovno istraživanje može značiti za pojedino ljudsko biće; ali ono nije samo značajno za pojedinca.

Da bih se osvrnuo, završavajući, na ovaj drugi aspekt, barem sa nekoliko riječi, volio bih ukazati na nešto što se danas uzima sasvim malo u obzir. Postoji jedan čudan fenomen na koji bih, na sljedeći način, želio upraviti vašu pažnju. U drugoj polovini XIX stoljeća vidjeli smo uspon određene prirodonaučne orijentacije: objašnjavanje živih bića, povezano sa imenom Darwina. Entuzijastički znanstveni istraživači, entuzijastički studenti, prenosili su ove stvari kroz drugu polovinu XIX stoljeća.

Možda sam se već bio osvrnuo na pojavljivanje jedne čudne činjenice. Već se 1860-ih godina, pod vodstvom Haeckela, razvio snažan pokret zasnovan na izvjesnom svjetonazoru. Ovaj je pokret želio da poruši sve ono staro, te nanovo da podigne čitav nazor na svijet u skladu sa darvinističkim shvatanjima. Danas postoji još puno ljudi, koji naglašavaju kako bi to veliko i značajno bilo, ako više ne bi postojalo mudrošću prožeto vodstvo svijeta, već, umjesto toga, sveukupna evolucija objašnjiva mehaničkim silama u darvinističkom smislu.

Godine 1867. je Eduard von Hartmann izdao svoju "Filozofiju nespješnog" (Philosophie des Unbewussten), okrenuvši se protiv čisto spoljašnjeg pogleda na svijet predstavljenog darvinizmom. On je ukazao na važnost unutarnjih snaga, na jedan filozofski način, iako je to učinio na izvjestan neodređen način (on nije bio u posjedu duhovne nauke). Prirodno bijaše, da oni koji bijehu puni entuzijazma oko uzdizanja darvinizma, su bili spremni reći:

taj je filozof, jednostavno, diletant; ne treba da mu damo nikakvu pažnju. - Zbili su se protunapadi u kojima je "diletant" Eduard von Hartmann bio ismijan, kada se ustvrdilo da pravi, obrazovani prirodoznanstvenik ne treba nikakvu pažnju da poklanja takvim stvarima.

Potom se pojavila jedna publikacija, od Anonimusa, u kojoj se brilijantno raspravljalo protiv one publikacije Eduarda von Hartmanna. Prirodnaučnici, koji su mislili kao što jesu, potpuno su se slagali sa ovom publikacijom, jer je u njoj Eduard von Hartmann u potpunosti bio osporen. Sve moguće što se moglo sabrati iz temelja prirodne nauke tu se nalazilo, bijavši upotrijebljeno, od tog anonimnog autora, protiv von Hartmanna - upravo kao što se danas toliko toga iznosi protiv duhovne nauke. Ta je publikacija naišla na veoma povoljan prijem.

Haeckel je izjavio: "Ovog puta je jedan pravi prirodoznanstvenik pisao protiv tog diletanta, Eduarda von Hartmanna; tu se može vidjeti šta je jedan prirodni naučnik u stanju učiniti. Ja lično ne bih bolje napisao. Neka se on oglasi, i mi ćemo ga smatrati kao jednog od nas." Ukratko rečeno, prirodni su znanstvenici raširili veliku propagandu u vezi s tom publikacijom, koju su snažno pozdravili jer je učvršćivala njihove pozicije. Ova je publikacija veoma brzo rasprodana, pa se ukazala potreba za drugim izdanjem. Onda se autor te publikacije otkrio: to je bio Eduard von Hartmann!

U ovom je slučaju neko podučio svijet neophodnoj lekciji. Svi oni koji danas pišu o duhovnoj nauci, i čitaju ono napisano protiv nje, bez puno napora mogu izmisliti sve ono što se protiv nje donosi. Eduard von Hartmann je bio u stanju sam načiniti sve one primjedbe koje su prirodnaučnici iznosili protiv njega - i on je to učinio.

Ali, ovo sam spomenuo tek kao uvod za ono glavno. Oskar Hertwig jeste jedan od najznačajnijih Haeckelovih učenika, koji je kročio na trudoljubivi, vjerodostojni, i veličanstveni put prirodnaučnog istraživanja. Prošle je godine Hertwig izdao jednu divnu knjigu, „Evolucija organizma“. Pobijanje darvinističke teorije slučaja" (Das Werden der Organismen. Eine Widerlegung von Darwins Zufallstheorie). U ovoj knjizi on ističe sadržaje koje je

već bio potaknuo Eduard von Hartmann. To je stvar bez presedana: već imamo generaciju, koja još odrastaše pod tim učiteljem, koja ima da bježi od nečega za što se vjerovalo da bi moglo izgraditi jedan čitav svjetonazor; vjerovalo se, da bi isti mogao dati objašnjenje duhovnog svijeta. Dobri darvinista suprotstavljen darvinizmu! Ali, on ide i dalje, i to je ono stoje za mene stvarno važno.

Oskar Hertwig piše u zaključku ove izvanredne i divne knjige, da ta vrsta svjetonazora koju darvinizam predstavlja, ne postoji prosto kao neko teorijsko znanje; naprotiv, isti upliviše na cjelinu života, obuhvaćajući, također, ono što ljudi rade, hoće, osjećaju, i misle. On kaže: "Interpretacija Darwinovog učenja, koje zbog svoje neodređenosti može imati sva ta različita značenja, dopušta isto tako jednu varirajuću aplikaciju na druge oblasti ekonomskog, socijalnog i političkog života. Bilo je mogućim, kao što to bješe u delfskom proročištu, da se ono izrečeno iskoristi kao poželjno za specifične primjene na socijalna, politička, zdravstvena, medicinska, te druga pitanja, te da se podupru nečije tvrdnje njihovim zasnivanjem na darvinistički restrukturiranoj biologiji sa njezinim nepromjenjivim prirodnim zakonima.

Ako ovi pretpostavljeni zakoni nisu stvarni zakoni, zar se tu ne bi mogla pojaviti socijalna opasnost zbog njihove mnogostruke primjene u drugim oblastima? Ne bismo trebali vjerovati da ljudsko društvo može stoljećima upotrebljavati izraze kao što su 'borba za egzistenciju', 'preživljavanje najспособnijih', 'najpogodnijih', 'najkorisnijih', 'usavršavanje putem selekcije' itd., primjenjujući ih na najrazličitije oblasti života, upotrebljavajući ove izraze kao svakodnevni kruh, bez uticanja na jedan dubok i trajan način na cjelokupni pravac oblikovanja ideja! Dokaz za ovu tvrdnju bi se lako mogao pokazati na mnogim savremenim fenomenima. Iz tog razloga, zaključak u vezi sa istinom ili pogreškom darvinizma seže dalje od granica biološke znanosti."

Ono što izrasta u takvoj jednoj teoriji, pokazuje sebe svukuda u životu. Potom iz oblasti duhovne nauke izrasta jedno pitanje, koje se isto tako upliće u život. Danas mi živimo u tužnom vremenu, u tragičnom vremenu za čovječanstvo. To je vrijeme koje se razvilo iz ljudskih shvatanja, iz ljudskih ideja. Onaj ko studira međupovezanosti, pomoću duhovne nauke, zna o povezanosti

onoga sa čime se mi spoljašnje susrećemo danas sa onim što čovječanstvo danas tragično proživljava. Ogromno toga se proživljava; ljudi vjeruju da mogu obuhvatiti stvarnost sa svojim idejama, no, oni je ne obuhvataju. I stoga što je ne obuhvataju, stoga što se prirodonoaučnim pojmovima stvarnost nikada ne može biti obuhvaćena, stvarnost nadržava njihove glave, pokazujući im da ljudska bića mogu saučestvovati u tim zbivanjima, ali da je rezultat haos, to čime smo okruženi danas.

Duhovna nauka ne nastaje samo preko neke unutarnje nužnosti, iako je ovo također istinito. Ona bi se pojavila, preko ove unutarnje nužnosti, čak i ako spoljašnji događaji ne bi tu stajali kao neki važan, snažni znak. Međutim, ti su znaci ovdje sa jedne druge strane: da su stari svjetonazori veliki u prirodnoj nauci, ali da nikako ne mogu oblikotvorno uticati u društvenoj, zakonodavnoj, političkoj oblasti u svijetu, da stvarnost nadržava ljudska bića, osim ako to ona ne žele. Ovi moćni znaci ukazuju na potrebu za duhovnom naukom, koja traga za shvaćanjima što odgovaraju stvarnosti, shvaćanjima proisteklim iz stvarnosti, koja su onda u stanju da pridržavaju svijet u oblastima socijalnog i političkog.

Bez obzira koliko se vjeruje da će današnja uobičajena shvatanja, koja su izvan duhovne nauke, omogućiti nam da se izdignemo iz haosa, to se neće dogoditi; jer, u stvarnosti preovladava duh. A, pošto ljudsko biće sa svojim akcijama interveniše u ovu stvarnost - u društveni, u politički život- ono treba shvaćanja, osjećanja, voljne impulse, koji su izvučeni iz duha, da bi došlo do plodonosnih ideja u ovim oblastima. U budućnosti će politika i društvena nauka trebati ono, za što jedino duhovna nauka može dati osnovu. Ovo je ono što je od naročite važnosti za savremenu historiju.

U ovom predavanju - već podugačkom - nadam se da sam mogao ponuditi nešto podsticaja. Želio bih samo ukazati, da ono što se danas pojavljuje, na cjelovito zasnovan način, kao duhovna nauka, je zahtijevano od strane onih najboljih. Kada bi samo bilo do mene, ne bih dao neko posebno ime ovoj duhovnoj znanosti. Više od trideset godina sam radio na sve većoj i većoj razradi shvaćanja koja se odnose na stvarnost, a koja je Goethe zadobio preko svoje veličanstvene teorije o metamorfozama, gdje je on već nastojao da pojam učini živim, kao suprotnost mrtvome.

U to vrijeme, ovo bijaše moguće tek na elementarni način. Šta više, ako se Goethe ne smatra za neku prosto historijsku figuru, ako se on razumijeva i dalje kao jedan od savremenika, tada se, danas, Goetheovo učenje o metamorfozama transformiše u ono što ja označavam kao živi pojmovi, što si onda iznalazi put ka duhovnoj nauci. Geteanizam je izraz koji najviše volim koristiti za ono što podrazumijevam pod duhovnonaučnim istraživanjem, jer je on zasnovan na zdravim temeljima razumijevanja stvarnosti, kako je to Goethe želio.

A zgradu u Dornachu, koja je posvećena ovakvom duhovnom istraživanju, i preko koje je ono postalo poznatijim no što bi bilo bez nje, najviše volim imenovati kao Goetheanum, tako da se vidi, da ono što se danas pojavljuje kao duhovno istraživanje u cijelosti stoji u središtu tog ozdravljajućeg procesa u čovječanskoj evoluciji. Izvjesno je da će mnogi od onih koji danas žele da priznaju geteanistički način gledanja na svijet reći, daje Goethe bio onaj koji je prepoznao prirodu kao ono najviše iznad svega, i koji je isto tako dozvolio pojavljivanje duha iz prirode.

Već kao jako mlad Goethe je kazao: "Gedacht hat sie und sinnt beständig" (Ona je mislila, i ona razmišlja neprekidno), neprestano razmišlja, iako ne kao čovjek već kao priroda. Čak kao duhovni istraživač čovjek se može složiti sa tom vrstom naturalizma, gdje se, kao kod Goethea, o prirodi misli kao o prožetoj duhom. A, one koji stalno vjeruju da se mora zastati na granicama saznanja, da se dalje ne može napredovati, može se pobiti tim Goetheovim riječima. Stoga mi dozvolite, pošto ovdje završavam, da dodam riječi što ih je Goethe upotrebljavao u vezi sa jednim drugim uspješnim istraživačem koji je bio predstavnikom kasnijeg kantijanskog gledišta:

U prirode unutarnje biće
Niti jedan stvoreni duh prodire.
Blaženi su oni kojima ona tek
Objavi svoju spoljašnju ljusku!

Ins Innere der Natur
Dringt kein erschaffner Geist.
Glueckselig, wem sie nur

Die aeussere Schale weist!

Odmah iza ovih riječi slijede druge, koje pokazuju kako je Goethe dobro znao, kada ljudsko biće probudi duh u sebi, ono također nalazi duh u svijetu, te sebe kao duh:

U prirode unutarnje biće -
Niti jedan stvoreni duh prodire.
Blaženi su oni kojima ona tek
Objavi svoju spoljašnju ljusku!
Ovo slušam, ponavljano, šezdeset godina
Ali, dođavola - samo tiho -
Priroda nema niti jezgru niti ljusku,
Ona je sve najednom,
Ponad svega, jednostavno posmatraj sebe
Da vidiš, da li si ti sam jezgra ili ljuska!

Ins Innere der Natur -
Dringt kein erschaffner Geist.
Glueckselig, wem sie nur
Die aeussere Schale weist! -
So hoer ich schon an die sechzig Jahre vviederholen
Und fluche darauf- aber verstohlen -,
Natur hat weder Kern noch Schale,
Alles ist sie mit einemale.
Dich pruefe du nur zu allermeist,
Ob du selbst Kern oder Schale seist!

Duhovna nauka želi da djeluje prema onom ljudskom biću koji se uči, u samoispitivanju, da li je ono jezgra ili ljuska. A, ono je jezgra ako sebe razumijeva u punini svoje stvarnosti. Ako ono sebe doživljava kao jezgru, ono tada, isto tako, prodire u duh prirode. Tada se nešto zbiva u evoluciji čovječanstva - u vezi sa duhovnom naukom - što naliči onome, kada je Kopernik ukazao na pomak od vidljivog ka onom nevidljivom, čak od ovog neposredno vidljivog.

Međutim, zbog natčulnog će čovječanstvo morati da se probudi, da bi ovo natčulno shvatilo u sebi. Da bi to uradio, čovjek ne treba da postane duhovni istraživač. Međutim, moraju se ukloniti sve predrasude što se postavljaju pred dušu, ako se želi razumjeti

šta duhovna nauka hoće da izrazi iz ovakvog jednog Goetheovog stava.

Danas sam želio da vam dadnem samo nekoliko podsticaja, da vas dalje stimulišem. Sa ovakvog stajališta, uvijek je moguće barem nešto potaknuti, ali ako se želi ići u detalje onda su potrebna mnoga predavanja. Ali, vjerujem da će ovih nekoliko napomena dostajati, da bi se pokazalo da nešto mora biti izvučeno iz čovječanskog evolutivnog procesa, nešto što će dušu, najprije, probuditi u puni život. Ne bi se trebalo vjerovati da će ovo omlitaviti dušu, da će to ubiti nešto, pa i religiozni život. Kao što je Goethe kazao:

Ko god posjeduje Nauku i Umjetnost
Također ima i Religiju,
Koji ne posjeduju ništa od ovo dvoje
Bolje da ima Religiju!

Wer Wissenschaft und Kunst
besitzt Hat auch Religion,
Wer jene beiden nicht besitzt,
Der habe Religion!

Tako bi se moglo kazati - kako moderni način mišljenja napreduje - da onaj koji iznađe duhovnonaučne puteve će isto tako iznaći put istinskog religijskog života; a, onaj ko ne iznađe duhovnonaučni put će biti u opasnosti da izgubi religijski put, koji je tako potreban za budućnost čovječanstva!

GEOGRAFSKA MEDICINA; MISTERIJ DVOJNIKA

[St. Gallen, 16. novembra 1917.](#)

U jučerašnjem javnom predavanju, zapazit ćete, nešto je kazano što ima veliko značenje kako se duhovno znanje razumijeva u ljudskome životu. Napomenuo sam, da su neki od naših savremenika, ovdje na fizičkom planu, preuzeli shvatanja koja u prvom redu dolaze iz čulnog svijeta, ili su zadobivena preko intelekta vezanog za čulni svijet. Takvi pojedinci žele da znaju samo o čulnom svijetu i o ničemu drugom, i napomenuo sam kako su takve osobe, nakon smrti, u izvjesnom smislu vezane za

okolinu koja seže daleko u zemaljsko, u predio fizičkog u kojem ljudska bića borave u vremenu između rođenja i smrti. Na taj način se stvaraju - od strane tih osoba - razaralačke sile, tokom njihovog života u fizičkom tijelu, a koje sebe ograničavaju, dugo vremena nakon svoje smrti, na zemaljsko-fizički svijet.

Ta se stvar tiče duboko značajnih misterija čovjekovog života, misterija koji su stotinama i hiljadama godina pažljivo bili čuvani od strane izvjesnih okultnih društava. Ona su smatrala da ljudsko biće još nije dovoljno zrelo da primi te istine, te misterije (nećemo se baviti opravdanošću takvog stava danas), i da upoznavanje s njima bi rezultiralo velikom zbrkom. Danas nećemo više govoriti o opravdanosti skrivanja od ljudi tih duboko prožimajućih, značajnih za život, istina, a koje se njeguju u uskim krugovima okultnih škola. Mora se reći, štaviše, daje došlo vrijeme kada širi krugovi čovječanstva ne mogu, i ne bi trebali biti bez komunikacije sa izvjesnim misterijama koje se odnose na natčulni svijet, komunikacije one vrste što je jučer bila spomenuta. Zaista, više i više mora biti postizavano u prenošenju takvih stvari javnosti.

U ranijim vremenima, dok je čovječanstvo živjelo pod drugim uslovima, bijaše opravdano da se, u izvjesnim granicama, taje te misterije, ali sada to više nije slučaj. Sada, u onome što poznajemo kao 5. poatlantsku epohu, prilike u ljudskom životu su takve, da će čovjek, po pravilu, prolaziti kroz vratnice smrti kao razaratelj, sve dok ovdje u zemaljskom životu ne bude sve više težio ka mentalnim slikama, predstavama i idejama koje su u vezi sa natčulnim. Stoga je nepravilno izjavljivati, da se može čekati i vidjeti šta će se zbiti nakon smrti. Ne, mi moramo znati, između rođenja i smrti, o izvjesnim stvarima u vezi sa duhovnim svijetom, na način kako sam savjetovao jučer, da bi se sa ovim mentalnim slikama, sa ovim idejama, prekoračile vratnice smrti.

U prijašnjim vremenima ljudske evolucije to je bilo drugačije. Znate da su sve do XVI stoljeća, sve do pojave Kopernikovog nazora na svijet, ljudska bića sasvim nešto drugo vjerovala u vezi sa strukturom svijeta. Očito je to bilo neophodnim za ljudski napredak, kao i za ulazak ljudske slobode u evoluciju čovječanstva, to pojavljivanje kopernikanskog svjetonazora, upravo kao što se sada duhovna nauka mora pojaviti. U vremenima prije Kopernika

je prevladavao drugačiji fizički pogled na svijet, pogled koji bi se danas mogao nazvati pogrešnim. Tada se vjerovalo, da fizička struktura svijeta, Zemlje, biva nepokretnom, da se Sunce okreće oko Zemlje, zvijezde vrte oko Zemlje, i da se iznad zvjezdanog neba nalazi duhovna oblast nastanjena duhovnim bićima. Sa ovakvim gledanjem na strukturu svijeta, ljudsko biće je još uvijek moglo prolaziti kroz vratnice smrti bez zadržavanja, nakon smrti, u zemaljskoj sferi. Ovakvo gledanje na svijet imalo je za rezultat, da ljudska bića, prolazeći kroz vratnice smrti, nisu postajala destruktivnima.

Tek sa žestokim upadom kopernikanizma, sa njegovim gledištem da je čitav svijet raširen u prostoru također po zakonima prostora, sa slikom Zemlje koja kruži okolo Sunca - tek sa takvim gledanjima, proističućim iz Kopernikanskog nazora, ljudsko biće se okovalo za fizičko-čulno postojanje, sprečavajući samo sebe da se na odgovarajući način, nakon smrti, uspinje u duhovni svijet.

Danas se isto tako mora znati i druga strana novčića ovog kopernikanskog svjetonazora, sada kada su vjekovi već prošli, tokom kojih je ljudska duša iznova i iznova bila suočavana sa veličanstvenim napredovanjem ovakvog gledanja. Jedna strana je isto tako opravdana kao i druga. Kopernikanski svjetonazor se još uvijek danas vrednuje kao znak učenosti. To je stvarno postala filistarska učenost, u vezi sa kopernikanskim svjetonazorom, kao jedino učenje koje može spasiti duše. Ljudi danas još smatraju druga gledišta kao ludost, ono gledište, da je preko kopernikanskog svjetonazora ljudsko biće, nakon smrti, vezano za Zemlju, sve dok si za sebe ne oblikuje spiritualno shvatanje, kao ono koje danas nudi duhovna nauka. Međutim, to je istina. Iz Biblije već znate, da mnoge stvari koje su ludost za čovjeka, jesu mudrost za bogove.

Kada čovjek prolazi kroz vratnice smrti, njegova svijest se mijenja. Bilo bi pogrešno vjerovati da čovjek gubi svijest nakon smrti. Ova je čudnovata ideja već raširena unaokolo u nekim krugovima koji se nazivaju "teozofskim". To je besmislica. Suprotno, svijest postaje još snažnijom, intenzivnijom, ali je sada drugačije vrste. Čak u pogledu običnih shvatanja fizičkog svijeta, mora se kazati daje svjesno shvatanje nešto drugačije nakon smrti.

Prije svega, nakon smrti čovjek sreće one osobe sa kojima je bio karmički povezan u svome životu. Umrli može sresti mnoge ljudske duše u duhovnom svijetu između smrti i novog rođenja. Pošto je tamo međuprožimanje pravilo, ne neprožimanje, stoga, on prolazi kroz njih i pored njih, ako bih mogao upotrijebiti taj izraz; za njega one nisu tamo. Za njega su tamo one duše sa kojima on ima neku karmičku povezanost. Kroz život ovdje na Zemlji mi moramo postizavati sve veće urastanje u opštu svjetsku povezanost, čak nakon smrti. Osnivanje društava zasnovanih čisto na duhovnom jeste već zadatak današnjice, te budućnosti.

Zašto se pokušava ustanoviti jedno društvo, kao što je Antropozofsko društvo? Zašto se nastoji da se, u određenom smislu, ljudska bića ujedine pod takvim idejama? Jer je na taj način karmička veza stvorena između ljudi, koji bi se onda mogli naći u duhovnom svijetu, koji pripadaju zajedno u duhovnome svijetu, a što ne bi mogli da postignu ako bi nastavili da žive svoje živote razdvojeni ovdje. Upravo zbog mogućnosti dijeljenja duhovnog znanja te mudrosti jedni s drugima, velika stvar je uređena za život u duhovnom svijetu. Onda to ima efekat na fizičko-čulni svijet, koji je stalno pod uticajem duhovnoga svijeta. Ono što se ovdje događa jesu samo posljedice; uzroci su iznad u duhovnome, iako smo mi ovdje na fizičkom planu.

Ako se pozabavimo sa velikim učincima postignutima preko propagande, mogli bismo kazati da je moguće ustanoviti svaku vrstu ujedinjenja, no, bez obzira na početni veliki entuzijizam iz kojega ona potiču, ona su obično minimalno posvećena duhovnim stvarima. Mnoga udruženja imaju za cilj postepenu transformaciju Zemlje u nekakav zemaljski raj. I prije ove protekle tri godine, bila su mnoga takva udruženja u kojima su ljudi radili ka transformaciji Evrope u jedan socijalni raj! Ono što se sada zbiva, ne podiže naročito nade da će stvari ići onamo kako su ti ljudi smjerali.

Međutim, na drugoj strani, zajednički rad fizičkog svijeta sa duhovnim jeste nešto ekstremno komplicirano. Unatoč tome, mora se kazati, kada se udruženja stvaraju u svjetlu duhovne nauke, ljudi zajednički rade na svijetu posljedica kao i na svijetu uzroka, koji se nalazi iza čulima zamjetljivih posljedica. Čovjek se mora prožeti ovakvim osjećanjem, ako se želi pravilno razumjeti

beskonačno duboki značaj, za čovječanstvo, zajedničkog življenja u duhovnome radu, kako u sadašnjosti tako i u budućnosti.

To se ne može zbiti iz bilo kakvog oblika nekakve slučajne asocijacije; ovo je sveta misija data čovječanstvu sadašnjice, i budućnosti od strane božanskih duhovnih bića koja vode svijet. O natčulnom svijetu, koji će ljudska bića morati da osvoje, imamo izvjesna shvatanja, pošto će sve manje i manje shvatanja o natčulnom dolaziti iz čulnog svijeta. Mogli biste kazati, da se shvatanja o natčulnom sve više i više izbacuju iz čulnoga svijeta, kako napreduje prirodna nauka. Tako bi ljudska bića bila u potpunosti odsječena od duhovnog svijeta, ako ne bi primala nikakve natčulne, duhovne predstave. Ona bi sebe osudila, da budu nakon smrti potpuno sjedinjena sa čisto fizičkom Zemljom, bivajući ujedinjeni sa onim što će ta fizička Zemlja postati.

Fizička će Zemlja postati lesom u budućnosti, i takvo će se ljudsko biće suočiti sa strašnom perspektivom osuđivanja samoga sebe, kao dušom, da nastanjuje jedan les, sve dok ono ne odluči da uči o duhovnome svijetu, da se ustali u duhovnome svijetu. Stoga je ono što poduzima duhovna nauka ozbiljan, značajan zadatak. Ovaj si zadatak moramo prizivati pred naše duše, kao svakodnevnu svetu misao, tako da nikada ne izgubimo našu gorljivost za ovo opravdano nastojanje duhovne nauke.

Takvo se shvatanje može sve više osnaživati, kada radimo sa onim što je već ušlo u našu duhovnu struju preko mnogih predstava o duhovnom svijetu. Sve što nam dolazi u takvim predstavama omogućava nam da bivamo slobodni od vezanosti za zemaljsko, za ono što je razaralačko u zemaljskom, da bismo radili u drugim smjerovima. Mi ćemo i dalje nastaviti da bivamo sjedinjeni sa dušama koje samo ostavili na Zemlji, sa kojima smo karmički povezani, i isto tako ćemo biti povezani sa Zemljom, ali sa drugačijih mjesta povezani. Zaista, mi se na intenzivniji način povezujemo sa dušama koje smo ostavili na Zemlji, ako smo sa njima povezani iz viših regiona duha, ako nismo osuđeni, takoreći, preko čisto materijalističkog načina života da često posjećujemo Zemlju. Kada je ovo slučaj, mi s ničim na Zemlji ne možemo biti spojeni u ljubavi, već smo u zbilji jedino središta destruktivnosti.

Vidite, moji dragi prijatelji, pošto mi postupno razvijamo našu svjesnost od djetinjstva - dobro, znamo kako se ta svjesnost razvija i kako raste, ne treba da to opisujemo. Nakon smrti preovladava potpuno drugačiji proces, tako da mi postepeno zadobivamo svijest koju moramo imati za život između smrti i novog rođenja. Ovdje na Zemlji, mi hodamo unaokolo i činimo stvari, imamo doživljaje, ali nakon smrti to nije isto, tada to nije više neophodno. Međutim, ono što je neophodno jeste, da se oslobodimo onog jako intenzivnog elementa što je s nama sjedinjen onda kada napuštamo fizičko tijelo.

Kada prođemo kroz vratnice smrti, odrastamo zajedno sa duhovnim svijetom koji ovdje opisuje duhovna nauka. Opisujemo ga kao svijet viših hijerarhija: Anđeli, Arhanđeli, Arhaji, Eksuziji, Dinami, Kirioteti i tako dalje; opisujemo ga kao svijet viših hijerarhija, te djela i doživljaja ovih hijerarhija. Ovdje, svijet je izvan nas, mi smo okruženi svijetom mineralnog carstva, biljnog carstva, životinjskog carstva. Kada prođemo kroz vratnice smrti, ona duhovna bića koja smo označili kao više hijerarhije, čak i svjetovi tih bića, su unutar nas. Sa njima smo sjedinjeni, i u početku ne možemo razlikovati sebe od njih. Mi živimo u njima preko njihovog prožimanja nas.

Ovo je teška predstava, ali se na nju moramo priviči: ovdje smo izvan svijeta, tamo smo iznutar svijeta. Tamo se naše biće širi ponad čitavog svijeta, no mi nismo u stanju da se razlikujemo od njega. Nakon smrti mi smo, takoreći, ispunjeni sa bićima viših hijerarhija, sa onim što ta bića rade. U početku je najvažnije da smo u stanju razlučiti najbližu hijerarhiju koja nas prožima, hijerarhiju Anđela, Arhanđela i Arhaja, od viših hijerarhija. Tamo ne dolazimo do ispravne ja-svjesnosti na bilo koji način (već sam opisao ovo sazrijevanje ja-svijesti, sa drugih gledišnih tačaka, u predavačkim ciklusima i pojedinim predavanjima). Tamo ne dolazimo do ispravne ja-svijesti, ako nismo u stanju da u sebi nađemo snagu pomoću koje ćemo razlikovati šta je u nama: Anđeo? Elohim?

Koje je to biće iz hijerarhije Anđela? Koje je to biće iz hijerarhije Eksuzija, Duhova oblika? Tamo, mi moramo učiti kako da razlikujemo, moramo imati snagu da razdvojimo ono što želimo da znamo od onoga što je ujedinjeno s nama; inače, to je u nama, ne

izvan nas. Ovdje se moramo zbližiti sa onim stoje izvan nas, moramo prema tome gledati; tamo, moramo ono razdvojiti, tako da s time budemo ujedinjeni.

Na sadašnjem stupnju ljudske evolucije, svijet je takav da mi, inače, ono što nosimo iznutar sebe kao u nekom stanju spavanja, možemo osloboditi jedino zadobivanjem duhovnih pojmova, onih duhovnih shvatanja koja ljudi ovdje smatraju neudobnima, posto moraju da učine mali napor, malo više napora no što je potrebno za obično shvatanje. Ako pojedinac zadobije duhovna shvatanja, ona razvijaju goleme snage nakon smrti, preko kojih se postiže sposobnost prepoznavanja duhovnog svijeta, prodiranja u njega. Ovo je veoma važno.

Danas, ljudi nalaze da je zadobivanje duhovnih shvatanja nešto neudobno. Oni bi radije da idu na mjesta gdje se prikazuju dijapozitivi, ili na slično mjesto, tako da čine što je moguće manje mišljenja o natčulnom, pošto mogu sve vidjeti. Ili, barem idu na skupove gdje im se govori o stvarima koje se obično nalaze pred očima. Ali, ljudi izbjegavaju napor uzdizanja sebe ka shvatanjima koja su imalo teža, jer se ona ne odnose na nikakav spoljašnji objekat, pošto su njihov objekat činjenice spram kojih su oni u odnošajima u natčulnom svijetu. Međutim, tamo su one snage koje nam odmah svijet daju u njegovoj realnosti.

Na taj način, preko duhovnih ideja i predstava mi za sebe postizemo mudrost koju trebamo da bismo na onoj drugoj strani imali svjetlo; u suprotnom, sve je tamno. Jer, ono što se ovdje zadobiva kao mudrost, tamo je svjetlo, duhovno svjetlo. Mudrost je duhovno svjetlo. Da nam tamo ne bi bilo mračno, mi trebamo mudrost. I, ako ne zadobijemo nikakve spiritualne predstave, najbolje činimo da u duhovnom svijetu ne budemo imali svjetla. Nemajući svjetlo, čovjek se tada odmiče od sfere koja bi trebala biti osvjetljenom, i vraća se na Zemlju, gdje, kao mrtvac, luta okolo kao jedno destruktivno središte na Zemlji.

U najboljem slučaju, takvog jednog čovjeka mogu iskoristiti crni vračevi, time dajući inspiraciju naročitim projektima i razaralačkom radu na Zemlji.

Prema tome, mudrost je neophodna da bi čovjek imao svjetlo nakon smrti.

Međutim, nakon smrti pojedinac ne treba samo sposobnost da se oslobodi od bića duhovnog svijeta, imajući ih ispred sebe, već isto tako treba sposobnost za ljubav nakon smrti. U suprotnom, on ne bi bio u stanju da na pravilan način razvije odnos sa onim bićima koja je sagledao preko mudrosti. Čovjek treba ljubav. Ali ljubav koja se razvila ovdje na Zemlji suštinski ovisi o fizičkom tijelu; to je osjećanje koje je ovdje u fizičkom svijetu ovisno o ritmu disanja. Ovu ljubav mi ne možemo prenijeti u duhovni svijet. Bila bi to potpuna iluzija, ako bismo pretpostavili da se ljubav razvijena ovdje, naročito u sadašnje vrijeme, može prenijeti u duhovni svijet.

Međutim, čovjek donosi u duhovni svijet sveukupnost snaga ljubavi koju je zadobio ovdje u fizičkom svijetu preko čulnog opažanja, kroz život sa fizičkim bićem. Ljubav je već upaljena kroz ono razumijevanje, što se razvija ovdje u fizičkom svijetu, za fizički svijet. Upravo takvi doživljaji, kao stoje iskustvo gledanja na svijet preko moderne prirodne nauke - ako ih se uzdigne do osjećanja - razvijaju ljubav za onu drugu stranu. Ljubav može biti nešto uzvišeno, ili nešto nisko, ovisno o oblasti u kojoj se razvija.

Ako vi prođete kroz vratnice smrti, morajući ostati u oblasti zemljanog kao neko središte razaranja, također razvijate veliku količinu ljubavi, naravno (to ostajanje jeste posljedicom vašega bivanja ujedinjenosti sa čisto prirodonaučnim shvatanjima), ali tu ljubav primjenjujete na razaralački rad, volite ga, i prinuđeni ste promatrati kako vi sami volite takvo destruktivno djelovanje. Ipak, ljubav je nešto uzvišeno kada se osoba može uzdići u više svjetove, i voljeti ono štoje za sebe postigla preko duhovnih predstava. Ne zaboravimo daje ljubav nešto neplemenito radeći u nižoj oblasti, dok je plemenita, i uzvišena, i spiritualna, djelujući u višoj, duhovnoj oblasti.

Ovo je suštinska stvar, pitanje čega je pristup. Bez da smo ovoga svjesni, mi ne možemo uopšte pravilno gledati na stvari. Vidite, to su ta shvatanja o životu ljudskog bića nakon smrti, koja pojedinac mora učiniti danas vlastitima. Više ne odgovara čovječanstvu današnjice - a posebno neće odgovarati čovječanstvu bliske budućnosti - kada propovjednik kazuje da se mora vjerovati u ovo ili ono, da se ljudi moraju pripremiti za vječni život. To biva kao

nepotpunim, da propovjednik nikako nije u stanju da nešto određeno kaže o svijetu u koji ljudsko biće stvarno ulazi kada prolazi vratnice smrti. U ranijim je vremenima ovo bivalo dovoljnim, jer prirodonaučna, naturalistička shvatanja još nisu postojala, pošto ljudska bića još nisu bila inficirana prostim materijalnim interesima, koji su postupno postigli prevlast - još od XVI stoljeća - nad svime.

U ranijim je vremenima ljudima dovoljno bilo govoriti o natčulnom svijetu na način na koji to religijska vjera još želi da radi. Danas, ovo više neće moći djelovati. Ljudi danas sami sebe nalaze zapletenima u nevolje, jer oni žele da se uzdignu ka vječnome blaženstvu na jedan egoističan način, preko religijskog vjerovanja. Mora se primijetiti, to je činjeno iz duboke simpatije za čovječanstvo. Međutim, na taj način se ljudi sve više zapliću u fizičko-čulno, u naturalni svijet, na taj način zaprečavajući si uspon nakon prolaska kroz vratnice smrti.

Kada se ovo zbiva, nastaje jedna sasvim drugačija situacija, gdje se mora naglasiti veoma snažno, da u sadašnjosti te u budućnosti čovječanstvo se mora baviti duhovnom naukom. Kada si ne stvaraju duhovnoznanstvena shvatanja o životu nakon smrti, ljudi su u žalosnoj situaciji. Istovremeno, duhovna nauka je nešto što čovjek mora pokušati da proširi. Stoga, iz duboke simpatije za ljude, iz unutarnje sućuti, duhovna je nauka nešto što mora biti dalje prošireno, jer je žalosno šta se događa kada ljudi odbijaju duhovno-naučne predstave, kada se protive zbog nedostatka razumijevanja.

Međutim, moramo biti na jasnome da je duhovni svijet prisutan svukuda. Samo razmislite, svijet u kojem su mrtvi sa mrtvima, u tom natčulnom svijetu, niti koje vežu mrtve sa onima koji još žive, niti što vezuju mrtve sa višim hijerarhijama, pripadaju svijetu u kojem mi stojimo. Upravo kao što je vazduh okolo nas, uistinu je taj svijet uvijek oko nas. Mi nismo odvojeni od ovog svijeta uniukom slučajju; samo po stanjima naše svijesti smo odvojeni od tog svijeta u koji prelazimo nakon smrti. Ovo se mora čvrsto naglasiti, jer i unutar našega kruga svakome nije jasna činjenica da će mrtvi u cijelosti opet naći mrtve, da smo mi razdvojeni samo toliko dugo koliko se nalazimo u fizičkom tijelu.

Onaj drugi je bez fizičkog tijela, ali se moraju zadobiti sve one snage što nas spajaju sa mrtvima, preko našeg razrješenja od njih. U suprotnom, oni žive u nama, i mi ne možemo postati svjesni njih! Također moramo uvesti u pravilnu oblast snage ljubavi, što su ovdje razvijene preko prirodonaučnih shvatanja, jer u suprotnom te snage postaju tamo za nas jednom zlom snagom. Preciznije, ljubav što se razvila preko prirodonaučnih shvatanja može postati snagom zla. Neka snaga po sebi niti je dobra niti zla; postaje jedno ili drugo prema području u kojem se manifestira.

Upravo kao što mi stojimo u vezi sa natčulnim svijetom u kojem mrtvi prebivaju, isto tako se taj natčulni svijet projicira u ovaj fizičko-čulni svijet, iako na drugačiji način. Zaista, svijet je kompliciran, i razumjeti ga možemo idući polako i postupno. Ali, čovjek za to mora imati volje.

Duhovni se svijet projicira u naš svijet. Sve je supružimajuće sa duhovnim svijetom. U čulima zamjetljivom svijetu svukuda se nalazi natčulni element. Taj natčulni element, koji ima doticaj sa čovjekovom vlastitom čulno zamjetljivom prirodom, trebao bi ga zanimati na naročiti način. Sada vas molim da veoma pažljivo pratite slijedeće, jer je to jedna izvanredno važna misao. Mi, ljudska bića, se sastojimo od tijela, duše i duha, ali je to, bez sumnje, jedna isprazna tvrdnja koja se tiče našega bića.

Naše tijelo, naša duša, naš duh, jeste ono što se prvo pojavljuje našoj svijesti, takoreći, ali oni nisu sve ono što stoji u vezi s našim postojanjem. Ni najmanje! Ono što ću kazati je povezano sa izvjesnim tajnama ljudskog postojanja, ljudske prirode, što mora biti spoznato danas, i biće sve više poznato.

Kada ljudsko biće uđe, preko rođenja, u zemaljsko postojanje, zadobivajući fizičko tijelo, ono ne zadobiva jedino mogućnost darivanja postojanja svojoj vlastitoj duši. Molim vas da ovo dobro razmotrite. Čovjek u niukom slučaju ne zna sve o svome fizičkom tijelu. Mnoge se stvari tu zbivaju o kojima on ne zna ništa! On postepeno počinje da spoznaje šta se zbiva u fizičkom tijelu, iako na jako nepriličan način - preko anatomije i fiziologije. Ako bismo morali čekati na hranu dok ne shvatimo proces probave - dobro, ne bi se baš moglo kazati da bi ljudi umrli od gladi, jer je to

nezamislivo da čovjek mora znati nešto o aktivnosti organa da bi pripremio hranu za organizam! Stoga ljudsko biće dolazi u ovaj svijet sa organizmom u koji se obuklo, ali bez produžavanja dolje u taj organizam sa svojom dušom. Na taj način, kratko vrijeme prije no što smo rođeni (ne jako dugo prije rođenja), postoji mogućnost za jedno drugo duhovno biće, uz našu dušu, da nam zaposjedne tijelo, nesvjesni dio našega tijela.

Kratko vrijeme prije no što ćemo biti rođeni, jedno drugo biće nas prožme; u našoj terminologiji bismo ga označili kao ahrimaničko duhovno biće. Ono je u nama isto onako kao što je u nama naša duša. Ova bića koriste ljudska bića - tako provodeći svoj život - da bi mogla biti u onome svijetu u kojem ona žele da budu. Ova bića imaju vanredno visoku inteligenciju i značajno razvijenu volju, ali nikakvu toplinu srca, ništa od onoga što nazivamo toplinom ljudske duše.

Tako mi prolazimo kroz život, imajući naše duše ali i dvojnika ove vrste, koji je mnogo pametniji, jako pametniji no što smo mi, koji je veoma inteligentan, ali sa mefistofelofskom inteligencijom, ahrimaničkom inteligencijom, sa ahrimaničkom voljom, veoma snažnom voljom, voljom koja je mnogo sličnija silama prirode nego našoj ljudskoj volji, koja je regulirana preko duševne topline.

U XIX stoljeću je prirodna nauka otkrila da sila elektriciteta prožima nervni sistem. U pravu je prirodna nauka. Ali, kada prirodoznanstvenici vjeruju da nervne snage - koje nam pripadaju kao osnova za naš misaoni život - imaju nešto zajedničko sa električnim strujama koje idu kroz naše nerve, onda oni nisu u pravu. Zato što električne struje - što su snage koje je u nas unijelo to biće koje sam upravo spomenuo i opisao - uopšte ne pripadaju našem biću. Mi nosimo u sebi električne struje, ali su one čisto ahrimaničke prirode.

Ta bića visoke inteligencije - ali čiste mefistofelofske inteligencije, sa voljom koja je sličnija prirodi no što bi se to moglo reći za ljudsku volju - su jednom odlučila iz svoje vlastite volje da ne žele da žive u onom svijetu u kojem su bila predodređena da žive od strane mudročću ispunjenih bogova viših hijerarhija. Ona su poželjela da pokore Zemlju, a da bi to postigla ona trebaju tijela;

ona nemaju vlastita tijela. Ona iskorištavaju ljudsko tijelo što je više moguće, jer čovječija duša ne može u potpunosti ispuniti ljudsko tijelo.

Kako se čovjekovo tijelo razvija, ova bića mogu u određeno vrijeme da prodru u njega, prije no što je čovjek rođen, i prate nas ispod praga naše svijesti. Samo je jedna stvar u ljudskome životu koju ona apsolutno ne mogu podnijeti: ona ne mogu podnijeti smrt. Stoga ona uvijek moraju ostaviti takvo ljudsko tijelo, u kojem su se nastanila, prije no što tijelo umre. Ovo je za njih uvijek iznova gorko razočarenje, zato što ono što ona žele da postignu - da ostanu u ljudskim tijelima iza smrti - nije ostvarljivo. Da to postignu bilo bi visoko ostvarenje u kraljevstvu ovih bića. Do sada, ona nisu ovo postigla.

Da se Golgotski misterij nije dogodio, da Hristos nije prošao kroz Misterij na Golgoti, prilike bi na Zemlji bile takve da bi ova bića još mnogo ranije postigla sposobnost zadržavanja u čovjeku onda kada je on karmički predodređen za smrt. Tada bi ona u potpunosti trijumfovala nad ljudskom evolucijom na Zemlji, ona bi bila postala upravljačima ljudske evolucije na Zemlji.

Od goleme i duboke je važnosti da se ima uvid u tu povezanost između Hrista, koji prolazi kroz Golgotski misterij, i ovih bića koja žele da pobijede smrt u ljudskoj prirodi, ali je danas još nisu u stanju da podnesu. Ona stalno moraju izbjegavati onaj čas u ljudskome tijelu, kada je čovjek predodređen da umre. Ona moraju izbjegavati uzdržavanje svoga tijela iznad smrtnog časa, produžavanja života svome tijelu iznad smrtnog časa.

Ova materija o kojoj vam sada govorim je dugo bila znana izvjesnim okultnim bratstvima. Ona su dobro poznavala ove stvari i tajila su ih od čovječanstva (također, ne želimo raspravljati da li su u pravu tako čineći). Danas su prilike takve, daje nemoguće a da ljudi postepeno ne budu opremljeni sa takvim shvatanjima, koja će trebati kada prolaze kroz vratnice smrti. Sve ono što ljudsko biće ovdje doživljava, pa i ono što doživljava ispod praga svijesti, ono treba nakon smrti, pošto mora gledati unatrag na svoj život, a u tom gledanju unatrag ovaj život mora biti u cijelosti razumljivim. Za čovjeka je najgora stvar ako je u nemogućnosti da to čini. Pojedinaac neće posjedovati dostajuća

shvatanja oko razumijevanja ovog života, gledajući ga unatrag, ako ne osvjetli i ono biće koje zaprima jedan dio našega života. To je jedno ahrimaničko biće, koje nas obuzima prije našega rođenja, stalno tu ostajući, stalno praveći jedan lik, kraj nas, u našoj podsvijesti. Ovo tako biva sve dok mi, iznova i iznova, ne uzmognemo osvjetliti ga. Jer, nakon smrti mudrost postaje svjetlom.

Općenito, ova su bića veoma važna za ljudski život, i znanje o njima mora zavladati čovjekom postupno, i obvladati će jednom. Samo, ono mora zavladati čovjekom pravilno. Ono ne smije biti rašireno po čovječanstvu jedino preko onih okultnih bratstava koja preko istoga hoće da vladaju, namjeravajući na taj način da uvećaju svoju vlastitu moć. Nadasve, to se znanje ne smije više čuvati u svrhu uvećanja moći egoistično smjerajućih bratstava. Čovječanstvo teži ka univerzalnom znanju, i takvo se znanje mora širiti.

U budućnosti više neće biti zdravo za okultna društva ako koriste takve stvari zbog uvećanja svoje moći. U narednim stoljećima će ljudska bića sve više morati da zadobivaju znanje o ovim bićima. Ljudsko će biće u narednim stoljećima morati sve više i više da zna, da u sebi ono nosi jednog takvog dvojnika, jednog ahrimaničko-mefistofelofskog dvojnika. Čovjek ovo mora znati. Već danas čovjek razvija različita shvatanja, ali su ista posve nejasna, pošto on još ne zna kako da radi s njima na ispravan način. Čovjek danas razvija shvatanja koja imaju pravilnu osnovu jedino onda kada su ona u saglasnosti sa činjenicama što se nalaze u njihovoj osnovi.

A, ovdje je nešto razotkriveno što se u budućnosti zaista mora slijediti, ako ljudska rasa neće da iskusi beskonačne smetnje, istinski beskrajni užas. Taj dvojnik o kojem sam govorio, ni manje ni više jeste kreator svih fizičkih bolesti koje se spontano pojavljuju iznutra; a, u cijelosti ga upoznati jeste organska medicina. Bolesti koje se spontano javljaju u čovjeku ne dolaze preko spoljašnjih povreda, ne iz čovjekove duše, one dolaze od ovog bića. On je kreator svih bolesti što spontano nastaju iznutra; on je kreator svih organskih bolesti. A njegov brat, koji nije uobličen ahrimanički već luciferički, jeste kreator svih neurasteničkih i neurotskih bolesti, svih tih bolesti što nisu stvarne bolesti već

bolesti nervoziteta, histeričnosti, kako su i opisane. Stoga, medicina mora postati produhovljenom u dva pravca. Zahtjev za ovo je prikazan preko upada nazora kao što su oni psihoanalize i slični, gdje se kuća dijeli sa duhovnim suštastvima, takoreći, ali sa neodgovarajućim znanjem, tako da čovjek ništa ne može da započne sa tim pojavama što će sve više i više da prodiru u ljudski život. Jer, izvjesne stvari se moraju zbiti, stvari koje mogu čak biti štetne u izvjesnom pravcu, pošto čovjek mora biti izložen onome što je štetno da bi to savladao i na taj način zadobio snagu.

Kako sam rekao, ovaj je dvojniki stvarni kreator svih bolesti koje imaju organsku osnovu, a koje nisu prosto funkcionalne. Međutim, da bi se ovo shvatilo u potpunosti, čovjek mora znati puno više. Naprimjer, mora se znati da naša cjelokupna Zemlja nije nekakav mrtvi produkt, kako mineralogija ili geologija misle da jeste, već daje to živo biće. Geologija zna onoliko o Zemlji koliko bismo mi znali o čovjeku, ako bismo samo poznavali njegov sistem kostiju. Zamislimo da smo u nemogućnosti da opažamo druge ljude putem uobičajenog čulnog opažanja, i da samo postoji rentgensko zračenje koje dolazi od naših bližnjih. Tada biste znali jedino za koštani sistem svojih znanaca. Znali biste onoliko o ljudskome biću koliko geolozi i opšta nauka znaju o Zemlji. Zamislite, da ulazeći ovdje, od svih ovih poštovanih gospođa i gospode što su tu, biste vidjeli ništa drugo do kosti. Tada biste imali onakvu svjesnost o ovdje prisutnim ljudima, kakvu nauka ima o Zemlji.

Zemlja, koju poznajemo samo kao neki koštani sistem, jeste živući organizam. Kao živući organizam, ona djeluje na bića koja hodaju unaokolo po njoj, uključujući i ljudska bića. I, baš kao stoje ljudsko biće diferencirano iznutra u pogledu rasporeda svojih tjelesnih organa, isto tako je Zemlja diferencirana u pogledu onoga što ona razvija iz svoje živuće prirode, preko koje ona utiče na ljude koji hodaju unaokolo po njoj. Kada mislite, vi ne naprežete svoj desni kažiprst ili svoj lijevi nožni palac, već svoju glavu. Znate vrlo dobro da ne mislite sa svojim desnim nožnim prstom; vi mislite sa svojom glavom. Tako su stvari raspoređene u živom organizmu, koji je diferenciran. Naša je Zemlja diferencirana na isti način. Na njezine stanovnike uniukom slučaju posvuda ne istrujavaju iste stvari, iz nje same; u različitim regionima Zemlje, nešto potpuno drugačije struji napolje. Postoje različite sile, među ostalima magnetizam i elektricitet, ali i sile što više zadiru u

oblast živoga. Sve ove sile proizilaze iz Zemlje i utiču na najrazličitije načine na ljude na raznim njenim mjestima. One na različite načine utiču na ljudsko biće, prema obliku geografije.

Ovo je jedna vrlo važna činjenica. Ono stoje ljudsko biće u svojoj prvobitnosti, sastojeći se od tijela, duše i duha, ima stvarno veoma malo izravne veze sa tim silama što rade iz Zemlje. Ali je dvojniki, o kojem sam govorio, izabrao da bude povezan sa tim snagama što struje van iz Zemlje. A, indirektno, kao posrednik, ljudsko biće od tijela, duše i duha stoji u povezanosti sa Zemljom, i to tamo odakle, na različitim njenim mjestima, ona zrači van. Ovo je zbog činjenice, da čovjekov dvojniki gaji najintimniju povezanost sa onim što tu istrujava. Tamo, bića koja obuzimaju Čovjeka, kao ahrimaničko-mefistofelovska bića, kratko vrijeme prije no što je on rođen, imaju veoma visoko razvijene sklonosti. Neka od ovih bića se naročito dobro osjećaju na istočnoj Zemljinoj polulopti: Evropi, Aziji, Africi. Ona odabiru da koriste tijela ljudi tamo rođenih. Druga odabiru tijela što su rođena na zapadnoj polulopti, u Americi. Ono što mi imamo kao neku potamnjelu sliku u našoj geografiji, jeste za ova bića živi prirodni temelj njihovih vlastitih doživljaja. Ona izabiru mjesto svoga stanovanja saglasno sa ovim.

Iz ovoga, dalje ćete vidjeti da je jedan od najvažnijih zadataka budućnosti, da se unaprijedi opet ono stoje bilo prekinuto: geografska medicina, medicinska geografija. Ona je sa Paracelzusom bila izuzeta iz drevne atavističke mudrosti. Od tada je teško uspijevala zbog materijalističkih nazora. Ona svoje mjesto opet mora zadobiti, i mnoge stvari se opet moraju spoznati ako hoćemo da znamo povezanost bića u čovjeku koje stvara bolest, sa zemaljskom geografijom, sa svim tim sjedinjenostima, sa svim tim spoljašnjim isijavanjima što, u različitim predjelima, dolaze iz Zemlje. Za čovjeka je veoma važno da bude upoznat sa ovim stvarima, zato što njegov život ovisi o tome. Na jedan vrlo određen način on je umetnut, preko ovog dvojnika, u zemaljsko postojanje, i ovaj dvojniki stanuje iznutar njega, unutar samog ljudskog bića.

Ovo tek postaje beskonačno važnim u 5. poatlantskoj epohi, i naročito će biti važno ljudima u vrlo bliskoj budućnosti. Zbog tog se razloga duhovna nauka sada mora širiti, i sada je to naročito

važno, jer sadašnjica poziva čovjeka da zadobije razumijevanje ovih stvari na svjestan način, da bi uopće uspostavio vezu sa ovim stvarima. U ovoj epohi čovjek mora postati jakim, da bi svoje postojanje prilagodio ovim bićima. Ova je epoha započela u XV stoljeću, našom sadašnjicom započetom 1413. godine. Četvrti poatlantski period, grčko-latinski, započeo je 747. g. p.n.e. i trajao je sve do 1413. godine. To bijaše vrijeme kada se u historiji dogodio jedan manji preokret. Tada je započela 5. poatlantska epoha, u kojoj mi nastavljamo sada da živimo. Tek postupno u našem vremenu ona pokazuje svoje naročite karakteristike, iako su se one pripremale već od XV stoljeća. U 4. poatlantskoj epohi se poglavito razvijala duša razuma (intelektualna duša; Verstandes und Gemutseele); sada se, u opštoj evoluciji čovječanstva, počinje razvijati duša svijesti.

Kada je ljudsko biće zakoračilo u ovu epohu, vodeća duhovna bića su morala da uzmu u obzir čovjekovu naročitu slabost spram ovog dvojnika. Ako bi čovjek preuzeo u svoju svjesnost puno od svega onoga stoje povezano sa ovim dvojnikom, krenulo bi na loše, vrlo loše za čovjeka. Već u stoljećima prije XIV vijeka, ljudsko je biće moralo da bude pripremano, bivajući šticeo, tako da prima vrlo malo od onoga što na bilo koji način sugerira ovaj dvojnik. Tako je znanje o ovom dvojniku, koje je postojalo u ranijim vremenima, bilo izgubljeno. Čovječanstvo je moralo da bude čuvano, da ne bi primilo neku teoriju o ovom dvojniku; međutim, ne samo to, već je moralo stoje moguće manje da dođe u dodir sa bilo čime stoje u vezi sa ovim dvojnikom.

Zbog ovoga, jedna se naročita priprema zahtijevala. Morate pokušati da razumijete ono što se razvijalo u to vrijeme. U stoljećima koja su prethodila XIV vijeku ljudsko je biće moralo da biva čuvano od ovog dvojnika. On je morao postepeno da bude odstranjen iz čovjekovog vidokruga. Tek mu je sada dopušteno da u isti uđe ponovo, sada kada čovjek mora da se prilagodi povezanosti s njime. Istinski značajna priprema se zahtijevala, stoje mogla biti postignuta na slijedeći način. Počev od IX ili X stoljeća prilike u Evropi su se postepeno udešavale tako, da su Evropljani gubili izvjesnu vezu koju su ranije posjedovali, vezu koja je u ranijim stoljećima još uvijek bivala važnom za ljudska bića, u VI i VII stoljeću n.e. počevši od IX stoljeća, osobito od XII

i dalje, sav brodski saobraćaj sa Amerikom, sa onakvom vrstom brodova kakvi bijahu u to vrijeme, bio je ukinut.

Vama sve ovo može izgledati veoma čudnim. Kazat ćete: ništa slično tome nismo čuli u povijesti. U mnogome pogledu, historija je samo jedna „fable convenue“, legenda; jer u ranijim stoljećima evropskog razvitka brodovi su stalno plovili od tadašnje Norveške do Amerike. Naravno, ona se tada nije zvala Amerika, u to je vrijeme imala drugačije ime. Za Ameriku se znalo daje to region sa osobito jakim magnetnim silama, koje dovode ljudsko biće u vezu sa ovim dvojnikom. Jer, najočitije veze sa dvojnikom dolaze iz onog regiona na Zemlji koji obuhvata američki kontinent. A, u ranijim stoljećima ljudi su, u norveškim brodovima, plovili preko u Ameriku tamo proučavajući bolesti. Te bolesti u Americi, proistekle iz uticaja Zemljinog magnetizma, proučavala je Evropa. Pa se i tajanstveno porijeklo starije evropske medicine ovdje treba tražiti. Tamo se mogao posmatrati tok bolesti, što nije moglo biti uočeno u Evropi, gdje ljudi bijahu osjetljivi na uticaj dvojnika.

Onda je postalo neophodnim da se veza sa Amerikom postepeno zaboravi, i do toga je suštinski došlo preko edikata rimokatoličke crkve. A tek nakon početka 5. poatlantske epohe je Amerika bila ponovno otkrivena na fizički, čulno zamjetljivi način. Međutim, ovo je bilo tek ponovno otkriće, ali je ono značajno jer snage što su djelovale stvarno su postigle svoj cilj: da nikakva značajnija izvješća nisu bila moguća o drevnoj vezi Evrope sa Amerikom. A gdje se o tome govorilo, to se nije prepoznavalo, nije se znalo da se te stvari odnose na vezu Evrope sa Amerikom u drevnim vremenima. Te posjete nisu bile ništa do prosto posjete. To da su Evropljani postali američkim narodom (kako se to danas kaže, kada je izraz "narod" pobrkan sa izrazom "nacija" na neshvatljiv način) bijaše moguće tek nakon fizičkog otkrića Amerike, ponovnog fizičkog otkrića Amerike. Tamo su ranije lieografska medicina: misterij dvojnika bile posjete, da bi se proučavalo na koji način dvojnik igra vrlo specijalnu ulogu u drugačije ustrojenoj indijanskoj rasi.

Dugo vremena prije početka razvoja 5. poatlantske epohe, Evropa je imala da bude zaštićena od uticaja zapadnog svijeta. Ovo je značajan historijski aranžman, koji je sproveden od strane

mudročću ispunjenih moći svijeta. Evropa je morala za jedno dugo vrijeme da bude zaštićena od svih tih uticaja; a, ona ne bi mogla biti zaštićena da evropski svijet nije bio potpuno odsječen od Amerike u vijekovima prije XV stoljeća.

U stoljećima pripreme morao se činiti napor da se dadne nešto evropskom čovječanstvu, koje bi bilo nosilac finije senzitivnosti. Moglo bi se kazati, daje intelekt - koji treba da zadrži svoje ispravno mjesto u ovoj 5. poatlantskoj epohi - morao na veoma pažljiv način da bude zaštićen prilikom svoga prvog pojavljivanja. Ono što se htjelo da mu bude otkriveno, moralo mu se predstaviti vrlo nježno. Često je ova istančanost bila sličnom istančanosti obrazovanja, kada se, naravno, primjenjuju zdrave mjere kažnjavanja. Sve ovo, na što ukazujem, naravno da ima veze sa višim historijskim impulsima.

Tako se zbivalo da su naročito irski kaluđeri - koji bijahu pod uticajem čistog hrišćanskog ezoternog učenja što se razvilo u Irskoj - radili na takav način, da u Rimu bijaše uočena nužnost da se Evropa odsječe od zapadne hemisfere. Jer, bijaše namjera da bi taj pokret koji je nastao u Irskoj trebao proširiti hrišćanstvo preko Evrope - u tim stoljećima prije 5. poatlantske epohe - na taj način, da ljudi ne budu ometeni od svega onog stoje izranjalo iz podzemaljskih regiona zapadne hemisfere. Evropa je morala da bude odsječena od svih uticaja koji su dolazili iz zapadne hemisfere.

Ovo je dobro mjesto da govorimo o uslovima koji su preovladavali u to vrijeme. Kolumban i učenik mu Galus bijahu glavni pojedinci u veoma važnom misijskom pokretu, koji je vidio svoj uspjeh u kristijaniziranju Evrope putem duhovnih zidova kojima bi se u to vrijeme okružila Evropa, ne dopuštajući nikakav uticaj iz pravca koji sam pomenuo. Individualiteti kao što su Kolumban i njegov učenik Galus - koji je osnovao grad u kojem ja danas predajem i po kome je dobio svoje ime (St. Gallen) - iznad svega ostalog su mogli sagledati sve ono što je kao nježna biljka hrišćanstva moglo biti rašireno po Evropi, samo ako bi Evropa bila, takoreći, okružena, u duhovnom pogledu, jednim zidom.

Iza procesa svjetske historije nalaze se duboke, značenjem ispunjene misterije. Historija koja se predaje i uči u školama jeste

tek jedna „fable convenue“. Među činjenicama koje su najvažnije za razumijevanje moderne Evrope nalazi se i ova: da je od onih stoljeća kada je Irska započela sa širenjem hrišćanstva po Evropi, sve do XII stoljeća, rimska crkva istovremeno radila na tom problemu preko papskih edikata, koji su postupno zabranili brodsku plovidbu između Evrope i Amerike. Ovo je pomračenje u sjećanju bilo potrebno, da bi se raniji period priprema u Evropi za 5. poatlantsku epohu mogao odvijati na ispravan način. I tek onda kada je započelo doba materijalizma Amerika ponovo bijaše otkrivena Zapadu, onako kako se oni danas odnose. Sa istoka je Amerika bila otkrivena pod uticajem požude sa zlatom, pod uticajem čisto materijalističke kulture, koja se jednostavno mora uzeti u obzir u 5. poatlantskoj epohi, i spram koje čovjek mora da iznađe odgovarajući odnos.

Ove su stvari prava historija. Isto tako smatram, da ove stvari pojašnjavaju o čemu se zapravo radi. Zemlja je zaista nešto što mora biti nazvano "živućim bićem". U skladu sa geografskim raščlanjenjima, najrazličitije snage istrujavaju van iz raznih teritorijalnih cjelina. Stoga ljudi ne smiju biti razdvajani prema teritorijama, već moraju primati jedni od drugih ono što je dobro i veliko na svakoj teritoriji, a što može biti stvoreno jedino tamo. Zato je i duhovnonaučni svjetonazor okrenut stvaranju nečega što stvarno mogu prihvatiti sve nacije i sve religije. Jer, ljudi moraju napredovati u međusobnoj razmjeni svojih duhovnih blaga. Ovo je važna stvar.

Na drugoj strani, tu se veoma lako stvara - proizilazeći iz pojedinih teritorijalnih cjelina - težnja ka sve većem povećanju moći. A velika opasnost koja proističe iz jednostranog načina na koji evolucija modernog čovječanstva napreduje, može se prosuditi iz konkretnih, istinski konkretnih uslova, tek onda kada čovjek zna da je Zemlja jedan organizam, kada se zna šta stvarno proizilazi iz različitih mjesta Zemlje. U Istočnoj Evropi imamo relativno slabu naklonost prema onome što struji iz Zemlje. Naprimjer, Rusi su vatreno povezani sa zemljom, ali oni iz te zemlje primaju sasvim naročite snage. Tajna ruske geografije se sastoji iz činjenice, da Rusi primaju od Zemlje svjetlo koje Zemlji prvo dodijeljeno, potom se natrag odražavajući od Zemlje. Rusi stvarno primaju iz Zemlje ono što prema njoj struji iz spoljašnjih

oblasti. Rusi vole svoju zemlju, ali je vole jer je ona za njih ogledalo neba.

Zbog toga Rus, iako tako teritorijalno usmjeren, ima nešto naročito kosmopolitsko u toj teritorijalnoj sklonosti - iako je to danas na djetinjem stupnju- jer Zemlja, pioveći kroz prostor, biva u vezi i sa najmanjim dijelovima svoje okoline. Kada osoba prima u svoju dušu, ne ono što struji u Zemlji odozdo prema gore već ono što struji odozgor prema dolje, potom opet gore, tada je to drugačije nego primati strujanja direktno iz Zemlje, a koja su u određenom srodstvu sa ljudskom prirodom. Ali, ono što Rus voli u svojoj zemlji - sa čime se on prožima - čini ga umnogome pogledu slabim, ali mu, ponad svega, daje izvjesnu sposobnost da pobijedi onu prirodu dvojnika, u čemu sam prije govorio. Stoga će on biti pozvan da ponudi najvažnije impulse onoj epohi u kojoj će ova priroda dvojnika morati konačno da bude obuzdana, u 6. poatlantskoj epohi.

Neki određeni dio Zemljine površine pokazuje najbližu povezanost sa ovim snagama. Ako čovjek ode na jedno takvo mjesto, on ulazi u područje njihovog djelovanja; izmakavši se iz njega on je van njihovog dosega. Jer, ove snage su geografske; one nisu etnografske, niti nacionalne, već čisto geografske snage.

Postoji jedan predio gdje snaga koja struji odozdo ima najviše uticaja na dvojnika, i gdje -jer sa snagama što struje van taj predio biva u srodstvu sa dvojnikom - ona se ponovo udjeljuje Zemlji. Ovo je onaj predio na Zemlji gdje se većina planinskih lanaca ne proteže poprečno, od istoka prema zapadu, već gdje se masivi protežu primarno od sjevera ka jugu (jer je i ovo u vezi sa tim snagama), gdje se čovjek nalazi u susjedstvu magnetnog Sjevernog pola. Ovo je predio gdje se, ponad svega, razvila srodstvo sa mefistofelovsko-ahrimaničkom prirodom preko spoljašnjih prilika. A preko ovog srodstva je mnogo toga uneseno u daljnju evoluciju Zemlje.

Danas se ljudsko biće ne bi trebalo slijepo kretati kroz zemaljsku evoluciju; čovjek bi morao biti u stanju da promišlja odnose. Evropa će moći biti u ispravnom odnosu spram Amerike tek onda kada se takve stvari razumiju, kada se bude znalo kakvi odlučujući faktori dolaze od tamo. Inače, ako Evropa nastavi da

biva slijepom za ove stvari, sa sirotom će Evropom isto biti kao što je bilo sa Grčkom u odnosu prema Rimu. Ovo se ne bi trebalo zbiti; svijet ne bi trebao biti geografski amerikaniziran.

Ali, ovo prvo treba shvatiti. Stvari se ne bi trebale uzimati sa takvom neo-zbiljnošću kako je to danas uobičajeno. Stvari imaju duboke temelje, i danas je potrebno znanje, ne prosto simpatija i antipatija, da bi se zadobilo gledanje veza u koje je današnje čovječanstvo tako tragično položeno. Takve stvari, o kojima ovdje možemo prisnije raspravljati, mogu biti samo nagoviještene u javnim predavanjima. Jučer sam skrenuo pažnju na nužnost istinskog zahvatanja duhovne nauke u socijalna i politička shvatanja. Jer su nastojanja Amerike da sve mehanizira, da sve odvede u područje čistog naturalizma, i da postepeno istisne evropsku kulturu sa Zemlje. To drugačije nije.

Naravno da geografske predstave nisu predstave o narodu kao takvome. Samo je potrebno promisliti o Emersonu da bi se uočilo, da se ovdje ništa ne smjera u vezi sa karakteristikama jednog naroda. Ali, Emerson je u cijelosti bio čovjek evropskog obrazovanja. To prosto pokazuje dva suprotno razvijajuća pola. Preciznije, pod onim uticajima kako je to bilo opisano danas, razvijaju se takvi ljudi kao što je Emerson, koji se razvio baš na takav način jer se suprotstavio dvojniku sa puninom čovještva. Na drugoj strani se razvijaju ljudi kao stoje Woodrow Wilson, koji je prosto odjeća dvojnikova, preko kojih dvojnik radi sa naročitom efikasnošću. Takvi su ljudi u suštini pravo oličenje geografske prirode Amerike.

Ove stvari nisu povezane sa simpatijom ili antipatijom, ili sa nekakvim poborništvom. One su samo povezane sa dubljim uzrocima onoga što ljudska bića iskušavaju u životu. Ali će se veoma malo postići za spasenje čovječanstva sve dok se ne pruži pojašnjenje staje to stvarno djelatno u ovim stvarima. A danas je jako važno da se mnogo toga iznova poveže, stoje bilo razdvojeno na prekretnici nove epohe kada je put za Ameriku bio blokiran. Želio bih ukazati na ljudska bića kao stoje Galus, koji je kao simbol onoga što vi ovdje, na tako puno načina, možete osjetiti i doživjeti. Ti su ljudi morali stvoriti podlogu za svoju aktivnost, ponad barijera što su ih morali podići. Te stvari moraju biti shvaćene.

Samo će duhovna nauka stvoriti ispravno historijsko razumijevanje. Ali, vidite kako se predrasuda na predrasudu gomilaju.

Zato, kako bi čovjek i pomišljao drugačije nego da isto tako i ovo znanje bijaše počelo da biva poborničkim! Ali, ovo je jedan od razloga zašto su izvjesna okultna bratstva skrivala ove stvari, iako je svaki takav razlog nešto kukavno. One bijahu skrivane iz prostog razloga što je to znanje često neudobno za ljude. Ljudi ne žele da postanu univerzalno humani, a ovo je naročito slučaj sa onima koji su predodređeni da se ujedinjavaju sa geografskim istrujavanjima.

Pitanja javnoga života će uskoro postati pitanjima znanja, izdignuta iz atmosfere u koju su danas satjerana od strane preovlađujuće većine čovječanstva. Biti će izopćena iz obične sfere simpatije i antipatije. Ono što je djelatno neće niti na koji način biti odlučivano od većine. Ali ono što je djelatno može imati dejstvo samo onda, ako se ljudi ne ustručavaju da primaju važne činjenice u svoju svijest.

Mogli biste kazati, da sam danas govorio ovdje na ovakav način jer je to od mene zahtijevao „genius loci“ ovog mjesta. Ukazano vam je, preko jednog specijalnog primjera, da današnjim ljudima nije više dovoljno da znaju historiju, da u rukama drže obične udžbenike, jer u njima čovjek otkriva jedino „fable convenue“, znanu danas kao historija. Šta tamo čovjek može naći o tim važnim saobraćajnim putanjama - osobito o onome što se nalazi u mutnim korijenima medicine - što su iz Evrope za Ameriku vodile u ranim hrišćanskim stoljećima? Međutim, ono što postoji ne prestaje da to bude samo zato što se ljudi kasnije načine svjesno slijepima za to, poput noja koji zabije glavu u pijesak tako da ne vidi, i onda vjeruje da ono što ne može da vidi nije tu. Puno toga se od ljudi skriva jednostavno preko te „fable convenue“ zvane "historija", velika količina onoga što je sa svojim uticajem posve blizu današnjeg čovjeka. Duhovna će nauka puno toga o historijskom toku čovječanstva rasvijetliti, zato što ljudi žele da su na jasnom o svojoj sudbini, o povezanosti svojih duša sa svojom duhovnom evolucijom.

Mnogo od onoga stoje bilo historijski izgubljeno, duhovna nauka može iznijeti na svjetlo dana. Inače, čovječanstvo će morati da

odluči hoće li ostati u neznanju o nečemu velikom stoje sasvim pri ruci. Iako je današnji čovjek obaviješten o svemu - ali, kako je obaviješten! - on će biti u stanju da prosuđuje sadašnjicu jedino sa gledišta duhovne nauke. Jer se danas čovječanstvo, sa svim dužnim poštovanjem (znate, čovjek uvijek kaže "sa svim dužnim poštovanjem" kada izgovara nešto neprijatno), o svemu obavještava preko štampe, ali ga štampa obavještava na takav način da je onaj suštinski aspekt, istinski aspekt, stvarni aspekt, koji je važan, skriven.

A čovjek mora doći na ovaj stupanj razumijevanja stvarnosti! Ovo nije ništa lično ili nelično upereno protiv štampe, ovim se hoće pokazati da je štampa povezana sa djelatnim snagama sadašnjice, i to ne može biti drugačije. Stvari ne mogu biti drugačije, ali čovjek ih može biti svjestan. Velika je greška kada osoba vjeruje da mora kritizirati stvari. Ono što se mora činiti jeste da ih se karakterizira. To je suština.

Danas sam pokušao da vam dadnem sliku različitih vrsta impulsa što su aktivni u pojedinom ljudskom biću, te o čovječanstvu kao cjelini. Pored pojedinosti u kojima sam govorio, želio bih najviše od svega da istaknem, kroz onu vrstu impulsa kojih sam se dotaknuo, ono osjećanje, kako čovjek mora uočiti način na koji je on položen, sa čitavim svojim bićem, u konkretni duhovni svijet sa konkretnim duhovnim bićima i konkretnim duhovnim snagama. To ne činim samo zato, da bi se uzdigli u taj svijet u koji ulazimo nakon smrti, i u kojem živimo između smrti i novog rođenja, već i zato - dok smo ovdje u fizičkom svijetu - da možemo razumjeti ovaj fizički svijet, ukoliko razumijemo istovremeno duhovni svijet.

Medicina može opstati jedino kao duhovna nauka, jer bolesti dolaze od onog duhovnog bića koje koristi ljudsko tijelo samo da bi se okoristilo njime, što ono ne može da čini sa mjesta koje mu je odredilo mudro vodstvo svijeta, protiv koga se ono - kako sam vam pokazao - pobunilo. Ovo je zaista jedno ahrimaničko-mefistofelovsko biće unutar čovjekove prirode, koje se prije rođenja uvlači u ljudsko tijelo, kao u svoj dom, i napušta ga samo zato jer ono ne može da podnese smrt u njezinom sadašnjem obličju; ono ne može da savlada smrt. Bolesti se pojavljuju zato što ovo biće radi u čovjeku. A kada se lijekovi primjenjuju, to znači da se tom biću nešto daje iz vanjskoga svijeta, što ono inače traži

u čovjeku. Ako obezbijedim lijek ljudskome tijelu, onda kada ovo ahrimaničko-mefistofelovsko biće radi, ovome ja još nešto učinim. Ja ga, takoreći, umirim. S njim se nagodim, i ono odlazi od čovjeka bivajući zadovoljnim s time što sam mu u njegove čeljusti ubacio kao lijek.

Međutim, sve ove stvari su tek početak. Medicina će postati duhovnom naukom. Upravo kako medicina bijaše znana kao duhovna nauka u drevnim vremenima, isto tako će doći vrijeme kada će se poznavati kao duhovna nauka.

Sada, naravno, biti će da sam u vama prizvao slijedeće osjećanje: daje neophodno ne samo zadobiti nekoliko predstava iz duhovne nauke već i osjetiti svoj put u nju; jer, tako čineći također se osjeti svoj put ka čovjekovom biću. Doći će vrijeme kada će mnoge naslage otpasti sa čovjekovih očiju, čak i u pogledu spoljašnje historije, naprimjer, kao što sam pokazao prije par dana u Zurichu. Tamo sam barem to pokazao, da nju čovjek spoljašnje ne opaža, već je u stvarnosti sanja, da je razumijeva jedino ako je shvata iz sna čovječanstva, ne kao nešto što se spoljašnje izvršava.

Za nadati se, da će ove stvari onda biti dalje pronesene, onom snagom koju je čovječanstvo zadobilo u veoma malom iznosu (ukupno, vrlo malom) u onome što nazivamo antropozofskim pokretom. Ali će taj antropozofski pokret biti povezan sa onim sa čime će se čovječanstvo baviti u budućnosti kao sa svojim najvažnijim poslovima. Morali bi se često podsjetiti na tu usporedbu koju sam često upotrebljavao. Jako pametni svjetski ljudi misle: o, ti antropozofi; to je tek jedna sekta sa svim tim fantastičnim stvarima, sa svim tim ludostima u njihovim glavama. Obrazovani dio čovječanstva ne bi se trebao uznemiravati oko toga. - Ovaj "obrazovani dio čovječanstva" danas misli o tom podzemnom, sektaškom okupljanju antropozofa i teozofa na isti način - iako vremenom izmijenjenim - kako su Rimljani, ti znameniti Rimljani, osjećali dok se širilo hrišćanstvo. Razlika je u tome što su u to vrijeme hrišćani morali da budu dolje u katakombama; gore, na zemlji, stvari su išle onako kako su to ti znameniti Rimljani smatrali za jedino ispravno, dok su snivajući hrišćani bili dolje.

Za par stoljeća ovo se promijenilo. Rimljanstvo je počišćeno, i ono što je bilo dolje u katakombama izdiglo se gore. Ono što je upravljalo civilizacijom bijaše odbačeno. Ovakve usporedbe moraju jačati naše snage, one moraju živjeti u našim dušama tako da u njima iznađemo snagu, pošto još uvijek mi moramo da radimo u malim krugovima. Ali, pokret koji je karakteriziran ovom antropozofskom strujom mora si razviti onu snagu, da se, isto tako, stvarno može pojaviti. Jednom izronivši, budimo uvjereni, ona nailazi na malo razumijevanja za svoju duhovnu osnovu. Međutim, usprkos tome mi se moramo vraćati iznova i iznova u mislima na to, kakvo je bilo življenje ranih hrišćana u rimskim katakombama. Uprkos činjenici da se ono odvijaše pod zemljom - u puno većem stepenu no isto antropozofskog pokreta danas - ono je ipak iznašlo put na površinu. I mnogi unutar ovog antropozofskog pokreta, koji su došli do razumijevanja duhovnih predstava, već su si zasnovali mogućnost - u oblasti u kojoj se ove duhovne predstave, koje ovdje jesu mudrost, otkrivaju kao svjetlo - zbližavanja s tom svjetlošću.

I moramo kazati opet i opet, da među članstvom koje radi zajedno u antropozofskom pokretu, stoje, jedni uz druge, oni koji su u fizičkom svijetu i oni koji su već gore, u natčulnom svijetu, koji su već prošli kroz vratnice smrti, i koji su danas čuvari onoga što se ovdje zadobilo kao spiritualna mudrost. U vezi s time, možemo razmišljati o velikom broju članova čije duše obitavaju u natčulnom. Ovoga trenutka se sjećamo gospođice Sofije Stinde, jedne od naših vjernih saradnica prilikom izgradnje građevine u Dornachu. Sjetit ćemo se nje danas, jer se ovih dana, prije jedne godine, dogodila njezina fizička smrt, koja je, u natčulnome, rođendan za duhovni život.

Ono što je važno, moji dragi prijatelji, jeste da mi zaista težimo da stojimo unutar ustanovljenog antropozofskog pokreta, produbljujući u sebi osjećanje da zadobivamo konkretne predstave o duhovnom svijetu preko onoga što je stvarno sjedinjeno s nama. Ovo su sada teška vremena. Znamo, da još teža vremena dolaze. Ali, kakve god prilike da su što se tiče našega zajedništva na fizičkom planu, koliko god, više ili manje, će vremena proteći dok se opet ne sretnemo, dozvolite mi da vam kažem, da se mi želimo osjećati zajedno i misliti zajedno čak i ako smo prostorno

odvojeni jedni od drugih. Mi želimo biti uvijek zajedno u našim duhovnonaučnim nastojanjima.